

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Paul Kaasik

KOLLEKTIIVSE ESINDUSHAGI MENETLUSE KITSASKOHAD

Magistritöö

Juhendaja
Dr. iur. Villu Kõve

Tartu
2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KOLLEKTIIVSE ESINDUSHAGI OLEMUS	8
1.1. Ettekirjutused.....	8
1.1.1. Ettekirjutused haldusmenetluses.....	9
1.1.2. Rikkumise tuvastamine ja lõpetamine või edasise rikkumise keelamine.....	13
1.1.3. Esialgne õiguskaitse	17
1.2. Õiguskaitsevahendite kindlaksmääramine	19
2. KOLLEKTIIVSE ESINDUSHAGI MENETLUS	24
2.1. Menetluse eeldused.....	24
2.1.1. Kohaldamisala	24
2.1.2. Pädev üksus	27
2.1.3. Sama nõude mitmekordse menetlemise keeld.....	32
2.1.4. Esindushagi rahastamine	34
2.1.5. Tarbijate miinimumarv, otstarbekus ja nõuete sarnasus.....	37
2.2. Menetluse käik.....	39
2.2.1. Hagita menetlus	40
2.2.2. Tarbijate liitumine	42
2.2.3. Õiguskaitsevahendite kindlaksmääramise viis	46
KOKKUVÕTE	50
CHALLENGES IN THE LITIGATION OF A REPRESENTATIVE ACTION. Abstract	55
LÜHENDID	60
KASUTATUD KIRJANDUS	61
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	64
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	65
KASUTATUD MUUD ALLIKAD.....	67

SISSEJUHATUS

Eesti õigussüsteemile on seni olnud võõras Ameerika Ühendriikidest (USA) alguse saanud klassihagide õiguslik instituut (inglise keeles *class action*). Siiski jõudis klassihagiga sarnane instituut hiljuti Euroopa Liidu (EL) õiguse vahendusel ka Eesti õigusesse ning selle nimeks pandi kollektiivne esindushagi. 2025. aasta 1. jaanuaril lisandus tsiviilkohtumenetluse seadustikku (TsMS)¹ 49¹. peatükk nimega „Kollektiivsed esindushagid“. Samal ajal täienes ka tarbijakaitseseadus (TKS)² peatükiga 6¹, mis kannab samuti nimetust „Kollektiivne esindushagi“. Nende muudatustega võeti üle EL esindushagide direktiiv 2020/1828, mis käsitleb tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise esindushagisid (esindushagide direktiiv)³.

Uus regulatsioon võimaldab pädevatel üksustel (haldusorganitel või sõltumatutel eraõiguslikel juriidilistel isikutel) esitada ettevõtja vastu kohtusse esindushagi, milles võib taotleda ettevõtja rikkumise tuvastamist ja lõpetamist, edasise rikkumise keelamist, parandamisavalduse esitamist või individuaalsete õiguskaitsevahendite kindlaksmääramist (TsMS § 497¹ lg 2 p-d 1 ja 2). Esindushagide direktiivi ülevõtmisel on Eestis kasutusele võetud *opt-in* mudel, mille kohaselt peab iga tarbija sõnaselgelt avaldama oma tahet saada lõpplahendit kasu.⁴ Kohus määrab igale menetlusega liitunud tarbijale konkreetse õiguskaitsevahendi, reeglina kahjuhüvitise.

USA klassihagi erineb esindushagist mitmes olulises aspektis. Esiteks ei pea klassihagi esitajaks olema pädev üksus, vaid klassihagi võivad esitada üks või mitu hagejat enda nimel ning samal ajal esindades suuremat isikute rühma ehk klassi. Teiseks kasutatakse USA-s *opt-out* mudelit, mille puhul eeldatakse vaikimisi, et kõik rikkumise tõttu kahjustatud isikud kuuluvad klassi juba menetluse algusest peale. Klassihagi menetlemise eelduseks on klassi sertifitseerimine, mille käigus peab kohus viima läbi range kontrolli, et hinnata, kas klassihagi vastab seaduses sätestatud eeldustele. Pärast klassihagi sertifitseerimist lahendatakse enamik klassihagisid kompromissiga.⁵

¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I, 03.04.2025, 2.

² Tarbijakaitseseadus. RT I, 08.07.2025, 32.

³ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv (EL) 2020/1828, 25.11.2020, mis käsitleb tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise esindushagisid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2009/22/EÜ. – ELT L 409, 4.12.2020, lk 1–27.

⁴ Sein, K., Volens, U. Euroopa Liidu esindushagide direktiivi Eesti õigusesse ülevõtmine analüüs. Justiitsministeerium 2022, lk 10.

⁵ Adkins, B. L. Class Action Lawsuits: An Introduction. Washington, DC: Congressional Research Service. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12763> (vaadatud 08.02.2026).

Vaatamata erinevustele on USA klassihagi ja EL esindushagi oma eesmärgipüstituselt sarnased. Esindushagide puhul tunnustatakse õiguskirjanduses kolme eesmärki: kompensatsioon ehk tekitatud kahju heastamine, preventatsioon ehk uute õigusrikkumiste ärahoidmine ja menetlusökoonomia.⁶ Klassihagi eesmärgid on menetlusökoonomia, parem juurdepääs õiguskaitsele, preventatsioon ja kohtupraktika ühtsus.⁷ Erinevuseks võib pidada seda, et USA klasshagidel on lisaks olemas avalik-õiguslik eesmärk: eraõiguslikku hagejat nähakse eraõigusliku prokurörina, kes kasutab seaduses sätestatud võimalusi avaliku huvi kaitsmiseks.⁸

Kuigi esindushagid on loetletud eesmärkide saavutamiseks iseenesest sobiv viis, kaasneb esindushagidega ka menetluse kuritarvitamise oht. USA kogemus näitab, et tarbijate kasu klassihagidest võib jääda minimaalseks, samal ajal kui suure osa hüvitisest saavad advokaadid.⁹ USA-s tekkinud ärimudelid ja nendega kaasnevad probleemid võivad laieneda ka Euroopasse. Ärimudelid on tihti rahvusvahelised ning õigussektor ei ole siinkohal erandiks. Ehedaks näiteks õigussektori rahvusvahelisusest on Hollandis esitatud esindushagi Google'i vastu, mida rahastab USA advokaadibüroo Lieff Cabraser Heimann & Bernstein, kes saab võidu korral tulemustasu 18-25%.¹⁰ Seetõttu on oluline, et esindushagide menetlusreeglid maandaks kuritarvituste ohtu ja ei kahjustaks ebaproportsionaalselt ettevõtjate huve. Tagada tuleb tarbijate ja ettevõtjate huvide tasakaal.

Kuigi Eesti on esindushagide direktiivi üle võtnud, ei ole enam kui ühe aasta jooksul esitatud ühtegi esindushagi uue regulatsiooni alusel. Seejuures ei ole esindushagide vähene kasutamine üksnes hiljutine nähtus. Juba enne esindushagide direktiivi ülevõtmist oli tarbijajuhendustel ja Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametil (TTJA) võimalik esitada hagi tarbijate kollektiivseid huve kahjustava tegevuse lõpetamiseks, kuid seda võimalust kasutati vaid ühel korral.¹¹ Esindushagide puudumist võib muuhulgas selgitada vähese teadlikkusega sellest, milliseid nõudeid on üldse võimalik esindushagina esitada. Samuti võivad üheks põhjuseks olla kitsaskohad menetlusreeglites, mis takistavad esindushagide esitamist. Näiteks on Saksamaa

⁶ Sein/Volens, lk 3.

⁷ Adkins.

⁸ Sein/Volens, lk 4.

⁹ Pincus, A.J. Unstable Foundation: Our Broken Class Action System and How to Fix It. Washington, D.C.: U.S. Chamber Institute for Legal Reform 2017. https://instituteforlegalreform.com/wp-content/uploads/2020/10/UnstableFoundation_Web.pdf (vaadatud 09.02.2026), lk 1-2.

¹⁰ Stichting Bescherming Privacybelangen. Sign Up to Join the Action. <https://stichtingbeschermingprivacybelangen.com/en/sign-up/> (vaadatud 09.02.2026).

¹¹ Study for the Fitness Check of EU Consumer and Marketing Law. Final report Part 3 – Country reporting. Brussels: Civic Consulting 2017. <http://repository.essex.ac.uk/23121/1/Fitn4ess%20Check%20country%20report.pdf> (vaadatud 09.04.2026), lk 327.

kirjanduses leitud, et esindushagide lubatavusele seatud ülemäära kõrged nõuded, kohaldamisala piiratus, hagi esitamiseks õigustatud pädevate isikute ringi kitsendamine ning pädevate üksuste vähesed rahalised ressursid võivad osutada massiivseteks takistusteks esindushagide esitamisel.¹² Nende kitsaskohtade tõttu võivad esindushagid jääda esitamata, esindushagide eesmärgid saavutamata ning tarbijatele tekitatud kahju jääda hüvitamata.

Esindushagide menetluse mittetoimivus on õiguslik probleem, millel võivad olla tõsised negatiivsed tagajärjed tarbijate õiguskaitsele. Õiguslikku probleemi ilmestab Dieselgate'i kaasus, mis ajendas EL-i vastu võtma esindushagide direktiivi.¹³ Dieselgate'i kaasus seisnes selles, et autotootja Volkswagen müüs üle maailma 11 miljonit diiselmootoriga autot, mis olid varustatud keelatud tarkvaralahendusega.¹⁴ Kuigi EL-s müüdi keelatud tarkvaraga autosid oluliselt rohkem, on EL-i autoomanikud pidanud leppima märksa väiksemate hüvitistega või jäänud üldse hüvitisest ilma. Näiteks USA-s maksis Volkswagen välja 9,5 miljardit dollarit, samas kui Saksamaal sõlmitud kompromissi alusel hüvitati autoomanikele 750 miljonit eurot.¹⁵ Eelnimetatud kompromiss hõlmas üksnes 240 000 automanikku¹⁶, kuigi Saksamaal müüdi umbes 2,8 miljonit keelatud tarkvaralahendusega autot.¹⁷

Vältimaks olukorda, kus ka Eesti tarbijad jäävad sarnaste masskahju juhtumite korral õiguskaitsest ilma, on vajalik tagada esindushagide menetluse toimimine Eesti õiguskorras. Uuritavast probleemist lähtuvalt olen püstitanud kolm uurimisküsimust:

- 1) Milliseid nõudeid on võimalik esitada esindushagina?
- 2) Millised õiguslikud kitsaskohad takistavad esindushagide esitamist ja menetlusse võtmist?
- 3) Milliseid muudatusi oleks vaja teha, et esindushagide regulatsioon hakkaks Eestis toimima?

¹² Gsell, B., Meller-Hannich, C. Die Umsetzung der neuen Verbandsklagerichtlinie. Gutachten über die Umsetzung der europäischen Richtlinie über Verbandsklagen zum Schutz der Kollektivinteressen der Verbraucher (RL (EU) 2020/1828) ins deutsche Recht. Berlin: VZBV 2021, lk 15.

¹³ First EU collective redress mechanism to protect consumers. European Parliament 2018. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20181205IPR21088/first-eu-collective-redress-mechanism-to-protect-consumers> (vaadatud 23.03.2026).

¹⁴ Five Years of Dieselgate: A Bitter Anniversary. BEUC 2020. https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/beuc-x-2020-081_five_years_of_dieselgate_a_bitter_anniversary_report.pdf (vaadatud 23.03.2026), lk 3.

¹⁵ *Ibidem*, lk 3 ja 10.

¹⁶ *Ibidem*, lk 10.

¹⁷ Minister: 2.8 million German cars in VW fix. Deutsche Welle 2015. <https://www.dw.com/en/germanys-dobrindt-28-million-cars-in-germany-affected-in-vw-scandal/a-18741890#:~:text=Minister:%202.8%20million%20German%20cars%20in%20VW%20fix> (vaadatud 13.04.2026).

Kuigi esindushagide puudumist võivad selgitada majanduslikud põhjused, sealhulgas asjaolu, et esindushagi menetlemine ei pruugi olla majanduslikult tasuv, võib ka majanduslike stiimulite puudumises näha õigusliku regulatsiooni puudujääki. USA õiguskirjanduses on näiteks leitud, klassi liikmete kohustus hagiga aktiivselt liituda (*opt-in*) vähendaks tarbijavaidlustes klassi suurust, sellest tulenevalt ka võimalikku koguhüvitist ja advokaatide tasu, mis omakorda kahandaks advokaatide motivatsiooni klassihagisid esitada.¹⁸ Samuti ei saa väita, et Eestis ei toimuks tsiviilvaidluste kollektiivset lahendamist. Näiteks lennuhüvitiste sissenõudmisel on välja kujunenud eraldiseisev turg, kus nõuete maksmapanek toimub nõuete loovutamisel põhineva nn *legal-tech* mudeli kaudu. Sellist mudelit kasutavad näiteks Lennuabi OÜ¹⁹ ja Flagito OÜ²⁰, kes omandavad hilinevad, tühistatud või ülebroneeritud lendudest tulenevaid hüvitisenõudeid reisijatega sõlmitavate nõuete loovutamise lepingute alusel.

Uurimisküsimustele vastamiseks kasutan analüütilist ja võrdlevat uurimismeetodit. Analüütiline uurimismeetod seisneb asjakohaste õigusnormide, õiguskirjanduse ja kohtupraktika süstemaatilises analüüsis. Töö esimeses peatükis analüüsin TsMS-i asjakohaseid sätteid ning käsitlen nende seoseid materiaalõiguse ja EL-i esindushagide direktiiviga. Normide sisustamise ja praktilise toimimise ilmestamiseks analüüsin välisriikide kohtupraktikat. Töö esimese peatüki eesmärk on luua uut õigusteadmist esindushagi olemuse ning esindushagi korras esitatavate võimalike nõuete kohta.

Töö teises peatükis analüüsin esindushagi menetluse võtmist ning menetluse kulgu reguleerivaid TsMS-i norme. Analüüsi käigus otsin vastust küsimustele, kas need normid on takistuseks esindushagide esitamisele, ning kas ja millises ulatuses oleks neid norme vaja seetõttu muuta. Analüüsis rakendan võrdlevat meetodit, keskendudes Saksamaa ja USA õigusele. Saksamaa on võrdlusriigiks valitud põhjusel, et Eesti õiguses on esindushagide direktiivi ülevõtmisel suures osas lähtunud Saksamaa lahendustest.²¹ USA valisin võrdlusriigiks põhjusel, et seal on kujunenud ulatuslik klassihagisid käsitlev kohtupraktika ning klassihagi eesmärgid kattuvad suures osas EL-i esindushagi eesmärkidega.

Töös kasutan allikatena Eesti, Saksamaa ja USA õigusakte, kohtupraktikat ning õiguskirjandust. Olulise lähtepunktina tuginen 2022. aastal Justiits- ja Digiministeriumi (JDM)

¹⁸ Hensler, D. R., *et al.* Class Action Dilemmas: Pursuing Public Goals for Private Gain. 1st ed. RAND Corporation 2000, lk 477.

¹⁹ Lennuabi OÜ kasutustingimused. <https://www.lennuabi.com/ee/kasutustingimused/> (vaadatud 23.03.2026).

²⁰ Flagito OÜ kasutustingimused. <https://flagito.eu/kasutustingimused/> (vaadatud 23.03.2026).

²¹ Sein/Volens, lk 4.

tellimisel valminud analüüsile esindushagide direktiivi Eesti õigusesse ülevõtmise kohta.²² JDM analüüsi ja selles tehtud valikute mõistmiseks tuginen ka Saksamaa õiguskirjandusele, sealhulgas Saksamaa tarbijakaitseorganisatsioonide tellitud õigusanalüüsile²³ ja ettevõtjate liitude tellitud õigusanalüüsile²⁴. Samuti on märkimisväärse tähtsusega Euroopa tarbijakaitseorganisatsiooni BEUC koostatud raportid, analüüsid ja ülevaated. USA õiguse käsitlemisel kasutasin mitmeid ülevaatlikke allikaid, mille põhjal oli võimalik kujundada arusaam klassihagi toimimisest. Lisaks valisin ühe mahuka ja süstemaatilise käsitluste klassihagide probleemidest.²⁵

Varasematest üliõpilastöödest on esindushagide teemal avaldatud K. Martsoni magistritöö²⁶, G. Kasekivi magistritöö²⁷ ja M. Sahteli bakalaureusetöö²⁸. Käesolev töö eristub neist eeskätt muutunud õigusliku olukorra tõttu. Vahepeal on nii Eestis kui ka Saksamaal esindushagide direktiiv siseriiklikkusse õigusesse üle võetud. Seetõttu võimaldab töö analüüsida juba kehtivaid norme. Lisaks käsitlen töös uudse vaatenurgana USA klassihagide süsteemi, mida Eesti õiguskirjanduses ei ole seni analüüsitud ning mille käsitus on ka Euroopa õiguskirjanduses olnud võrdlemisi piiratud.

EMS märksõnad: tsiviilkohtumenetlus, hagita menetlus, tarbijakaitseõigus, andmekaitse

²² Sein/Volens.

²³ Gsell/Meller-Hannich.

²⁴ Bruns, A. Rechtsgutachten Umsetzung der EU-Verbandsklagerichtlinie in deutsches Recht. Freiburg: 2021. <https://www.gdv.de/resource/blob/71522/dc65ef7b610a1d1c5c9c769d3f82aa1f/gutachten-verbandsklagerrecht-download-data.pdf> (vaadatud 15.04.2026).

²⁵ Hensler.

²⁶ Martson, K. Esindushagide direktiivi ettepanek ja sellest tulenev vajadus Eesti õiguse muutmiseks. Magistritöö. Tallinn: TÜ õigusteaduskond 2019.

²⁷ Kasekivi, G. Kollektiivhagi ja selle võimalikkusest Eesti õiguskorras, Magistritöö. Tallinn: TÜ õigusteaduskond 2012.

²⁸ Sahtel, M. Kollektiivhagi tarbijate kollektiivsete huvide kaitseks, Bakalaureusetöö. Tartu: TÜ õigusteaduskond 2010.

1. KOLLEKTIIVSE ESINDUSHAGI OLEMUS

1.1. Ettekirjutused

Ettekirjutuse mõistet kasutan töös nii haldusmenetluse kui ka tsiviilkohtumenetluse kontekstis. Sellise valiku olen teinud eelkõige töö loetavuse huvides JDM analüüsi eeskujul.²⁹ Esindushagide direktiivi eestikeelne versioon kasutab mõistet ettekirjutus sõltumata sellest, kas ettekirjutuse teeb kohus või haldusasutus. Ettekirjutuste puhul tuleb arvestada, et liikmesriikidel on mitu võimalust, kuidas esindushagide direktiiv siseriiklikkusse õigusesse üle võtta. Ettekirjutuse taotlejaks on pädev üksus, kelleks võib olla nii eraõiguslik tarbijakaitseseorganisatsioon kui ka avaliku sektori asutus (esindushagide direktiivi art 4 lg 2 ja 7). Ettekirjutustaotluse menetlejaks võib määrata kohtud või haldusasutused (esindushagide direktiivi art 7 lg 1). Eestis saavad eraõiguslikud pädevad üksused pöörduda ettekirjutuse taotlusega maakohтусse ehk esitada kollektiivse esindushagi rikkumise tuvastamiseks ja lõpetamiseks, edasise rikkumise keelamiseks või parandamisavalduse esitamiseks (TsMS § 497¹ lg 2 p 1). Avaliku sektori asutustel on kaalutusõigus otsustada, kas teha ettekirjutus haldusmenetluses haldusaktina või pöörduda maakohтусse.

Tarbijaõiguste rikkumise lõpetamine tsiviilkohtumenetluse kaudu on Eesti õiguses olnud võimalik üle kümne aasta. Nimelt kehtis varasemalt direktiiv 2009/22/EÜ tarbijate huve kaitsvate ettekirjutuste kohta, mis oli Eestis üle võetud TKS-i, TsMS-i ja VÕS-i.³⁰ Rikkumise lõpetamiseks võisid esitada hagsid üle 50 liikmega tarbijaühendused (TKS § 19 lg 3 p 1) või TTJA (TKS § 64 lg 1). Kuigi direktiiv 2009/22/EÜ on tänaseks kehtetuks tunnistatud ja asendatud esindushagide direktiiviga, on selle ülevõtmisest Eesti õigusesse säilinud mitmeid sätteid, mis tuleks samuti tunnistada kehtetuks (nt TKS § 19 lg 3 p 1).

Tsiviilkohtumenetlust on kasutatud tarbijaõiguste rikkumise lõpetamiseks ainult ühe korra. Nimelt esitas 2014. aastal hagi Elisa Eesti AS-i vastu, milles palus keelata tüüptingimus, mis ei võimaldanud tarbijale tasuta arve esitamist. Elisa oli saatnud tarbijatele teate, mille kohaselt alates 1. jaanuarist 2014 ei edastata enam tarbijatele tasuta arveid. Hinnakirja järgi pidid tarbijad tasuma meilile saadetud arve eest 60 senti ja postiga saadetud arve eest 70 senti. Tasuta pakkus Elisa arve vaatamise võimalust iseteeninduses, e-arve panga iseteeninduse või arved.ee

²⁹ Sein/Volens, lk 25.

³⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/22/EÜ, 23. aprill 2009, tarbijate huve kaitsvate ettekirjutuste kohta. ELT L 110, 1.5.2009, lk 30–36.

keskkonnas. TTJA hinnangul olid Elisa tüüptingimused tarbijat ebamõistlikult kahjustavad, kuna nendega nähti ette tarbija kohustus lisaks kokkulepitule täiendavalt vastu võtta tellimata teenuseid (VÕS § 42 lg 3 p 23). TTJA hagi menetleti kõigis kohtuastmetes: Harju Maakohus jättis hagi rahuldamata, Tallinna Ringkonnakohus tühistas maakohtu otsuse ja rahuldab hagi, Riigikohus tühistas ringkonnakohtu otsuse ja saatis asja tagasi uueks arutamiseks ringkonnakohtusse. Ringkonnakohus asja uuesti ei arutanud, sest enne kohtumenetluse lõppu võttis Riigikogu vastu uue TKS-i, mille § 4 lg 6 kohaselt esitatakse arve tarbijale tasuta tema postiaadressile või e-posti aadressile. Seega lahendati probleem kiiremini seadusemuudatusega kui õiguse tõlgendamise kaudu kohtumenetluses.³¹

1.1.1. Ettekirjutused haldusmenetluses

Uue TKS jõustumisega 1. märtsil 2016 kaasnes ka sisuline laienemine TTJA pädevustes. TTJA-l tekkis võimalus keelata tüüptingimusi haldusmenetluses (TKS § 65 lg 2). Enne 2016. aastat kehtinud tarbijakaitseadus³² piiritles rikkumised, mille korral TTJA võis kasutada haldusmenetlust ja mille korral tuli pöörduda hagiga maakohtusse. Teavitamiskohustuste rikkumise ning tasu nõudmise piirangute rikkumise korral võis TTJA kasutada haldusmenetlust (tarbijakaitseadus § 41¹ lg 1 ja lg 1¹). Tühiste tüüptingimuste kasutamise ja muude rikkumiste korral pidi TTJA pöörduma hagiga maakohtusse (tarbijakaitseadus § 41¹ lg 3).

Muudatusele aitab valgust heita 2016. aastal jõustunud TKS-i seletuskiri. Seal märgitakse, et esindushagi kujutab endast ajamahukat ja mitmeastmelist kohtumenetlust, samas kui haldusmenetluses tehtav ettekirjutus võimaldab kiiresti sekkuda ja katkestada tarbijate huve kahjustava tegevuse. Ettekirjutuse kui haldusakti kehtivus ei sõltu selle vaidlustamisest ega õiguspärasusest, kuna õiguslikke tagajärgi võib luua ka õigusvastane haldusakt. Seletuskirjas leitakse, et maakohtusse pöördudes vältab vaidlus mitmes kohtuastmes tõenäoliselt aastaid ning hagi tagamiseks ei ole võimalik keelata näiteks vaidlusaluse tüüptingimuse kasutamist, mistõttu võis ettevõtja jätkata tüüptingimuse rakendamist kogu vaidluse kestel ja saada sellest majanduslikku kasu, samal ajal kui tarbijate huvid olid pikema aja vältel riivatud.³³

³¹ RKTko 3-2-1-135-15, p 2.

³² Tarbijakaitseadus. RT I, 19.03.2015, 57.

³³ Seletuskiri tarbijakaitseaduse eelnõu juurde 37 SE. Riigikogu 2015.

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/523b11ef-443a-421c-ad77-12afca358c06/> (vaadatud 09.02.2026), lk 75.

TTJA enda avaldatud infost selgub, et haldusmenetlust kasutatakse tarbijaõiguste rikkumiste peatamiseks väga aktiivselt. Näiteks kontrollis TTJA 2021. aastal 612 e-poe tüüptingimusi. Kontrolli tulemusel selgus, et ainult 5% kontrollitud tüüptingimustest vastasid täielikult kehtivale õigusele. Levinumateks rikkumisteks olid eelkõige puudulikud või ebatäpsed viited tarbijale seadusest tulenevatele õiguskaitsevahenditele lepingurikkumise korral. Samuti tuvastati juhtumeid, kus ettevõtjad olid põhjendamatult välistanud või kitsendanud tarbija seadusest tulenevat taganemisõigust. Näiteks liigitati hügieeniriskiga toodete hulka (mille suhtes ei kehti taganemisõigus VÕS § 53 lg 4 p 4¹ kohaselt) kaupu, mis tegelikkuses sellesse kategooriasse ei kuulu.³⁴

Teise näitena kontrollis TTJA 2021. aastal 45 sotsiaalmeedia kaudu tegutseva kaupleja tüüptingimusi. Kontrolli tulemusel algatati järelevalvemenetlus kõigi 45 ettevõtja suhtes. Tüüpilise rikkumisena tõi TTJA välja, et kauplejad keeldusid toodet tagasi võtmast juhul, kui toode oli kahjustunud või kasutatud, sel puudusid sildid, see ei olnud originaalpakendis või ei olnud nõuetekohaselt pakitud. TTJA selgitas, et ka sellistel juhtudel on kauplejal kohustus toode tagasi võtta, kuid tal on õigus nõuda tarbijalt vastavalt konkreetsele juhtumile hüvitist toote väärtuse vähenemise eest.³⁵

Tegemist on põhimõttelise küsimusega, kas järelevalve tarbijakaitseõiguse üle peab olema korraldatud riikliku järelevalvena või peaks selle ülesande täitmine jääma tarbijate endi või tarbijauhenduste kanda. Mitmes teises riigis, eelkõige võrdlusriigis Saksamaal, on järelevalve korraldatud peamiselt tarbijauhenduste kaudu, kellel on ulatuslik kogemus tarbijaõiguste kaitsmisel.³⁶ Eestis on seevastu tunnustatud riikliku järelevalve laia ulatust. Nii on Riigikohus leidnud, et tarbijal on õigus nõuda Konkurentsiameti otsuse kohtulikku kontrolli, mis on tehtud järelevalvemenetluses vee-ettevõtja liitumistasu suuruse üle.³⁷ Riigikohus küll möönis samas lahendis, et Konkurentsiamet oleks võinud järelevalvemenetluse algatamisest keelduda suunates tarbijaid pöörduma maakohtusse.³⁸ Otsusele esitatud jõulises eriarvamuses asuti seisukohale, et sellise kohtuliku kontrolli tunnustamine avab põhjendamatuid „tagauksi“

³⁴ Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti ohuprognooosi kinnitamine. TTJA 2022. <https://www.ttja.ee/sites/default/files/documents/2023-01/TTJA%20ohuprognooosi%20kinnitamine.pdf> (vaadatud 09.02.2026), lk 17.

³⁵ TTJA tuvastas ettevõtete sotsiaalmeediakontodel hulgaliselt rikkumisi. TTJA 2021. <https://www.ttja.ee/uudised/ttja-tuvastas-ettevotete-sotsiaalmeediakontodel-hulgaliselt-rikkumisi> (vaadatud 09.02.2026).

³⁶ Rott, P. BaFin – Verzahnung zwischen zivilrechtlichem und behördlichem Verbraucherschutz. VZBV 2023. https://www.vzbv.de/sites/default/files/2023-06/FIN-23-05-08_vzbv_Gutachten_BaFin-Reform.pdf (vaadatud 25.03.2026), lk 8

³⁷ RKHKo 3-3-1-42-14, p 15.

³⁸ *Ibidem*, p 20.

eravaidluste lahendamiseks täitevvõimu järelevalvemenetluse kaudu.³⁹ Selline arengusuund võib muuta järelevalveorgani eraõiguslike vaidluste kohtuvälise lahendamise institutsiooniks.⁴⁰ See aga moonutab PS §-st 146 tuleneva õigusemõistmise kui kohtu ainuõiguse sisu.⁴¹ Järgnevalt analüüsin, kuidas ja millises ulatuses peaks olema tasakaalustatud riiklik tarbijakaitseõiguse järelevalve ja tarbijate õiguste eraõiguslik jõustamine.

Ettekirjutuste tegemine haldusasutuste poolt on otsesõnu lubatud nii tänaseks kehtetu direktiivi 2009/22/EÜ art 2 lg 1 järgi kui ka seda asendava esindushagide direktiivi art 7 lg 1 järgi. Erinevates EL liikmesriikides on tarbijakaitsenormide jõustamine lahendatud väga erinevalt. Mõnes riigis toimus see haldusmenetluses, teistes kohtumenetluses. Ettekirjutuste tegemise menetlus toimub kohtute kaudu Austrias, Belgias, Bulgaarias, Horvaatias, Küprosel, Tšehhis, Taanis, Soomes, Saksamaal, Iirimaal, Itaalias, Leedus, Luksemburgis, Madalmaades, Portugalis, Sloveenias, Hispaanias, Rootsis ja Ühendkuningriigis; haldusmenetluse kaudu Lätis, Maltal, Poolas ja Rumeenias; ning mõlema menetlusliigi kaudu Eestis, Prantsusmaal, Ungaris ja Slovakkias.⁴² Näiteks Poolas on ettekirjutuse menetlus haldusmenetlus, mille algatamise õigus on üksnes ühel pädeval haldusasutusel.⁴³ Eestis oli ja on tänaseni võimalik ettekirjutuste tegemine nii haldus- kui ka tsiviilkohtumenetluses, kuid tegelikkuses lahendatakse kõik olukorrad haldusorganite poolt haldusmenetluses.

Tulles tagasi Saksamaa näite juurde, kus tarbijaõiguste kaitsega tegelevad eraõiguslikud tarbijaühendused. EL-i ülese käsitleusega õiguskirjanduses on leitud, et viimasel ajal on ka Saksamaa pidanud hakkama tarbijakaitsenorme jõustama riigiasutuste kaudu, et täita EL õiguse miinimumnõudeid.⁴⁴ Saksa õiguskirjanduses on samuti asutud seisukohale, et eeldus, mille kohaselt tuleb tarbijakaitseõigust käsitleda ainult ja eranditult tsiviilõiguse raames, ei ole põhjendatud.⁴⁵ Saksamaa ja Austria on olulised erandid EL-s, kus tarbijaõiguste jõustamine

³⁹ Riigikohtunike Indrek Koolmeistri ja Villu Kõve eriarvamus kohtuasjas nr 3-3-1-42-14. <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-3-1-42-14> (vaadatud 13.04.2026), p 16.

⁴⁰ *Ibidem*, p 16.

⁴¹ *Ibidem*, p 15.

⁴² Report of the Fitness Check of Consumer and Marketing Law and of the Evaluation of the Consumer Rights Directive. European Commission 2017. https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=44639 (vaadatud 14.04.2026) lk 16.

⁴³ Halfmeier, A., Rott, P. Reform of the Injunctions Directive and Compensation for Consumers. BEUC 2018. https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/beuc-x-2018-022_reform_of_the_injunctions_directive_and_compensation_for_consumers.pdf (vaadatud 09.02.2026), lk 11.

⁴⁴ Straetmans, G., Vereecken, J. Recent developments in private and public enforcement of EU consumer law: which way forward?. – Public and private in contemporary societies. Rooma: RomaTre Press 2024. <https://repository.uantwerpen.be/docman/irua/d0dacemotoM66> (vaadatud 25.03.2026), lk 482.

⁴⁵ Rott, lk 26.

toimub peaaegu eranditult tsiviilõiguse kaudu.⁴⁶ Nii Euroopa Liidu Toimimise Lepingu (ELTL)⁴⁷ art 169 kui ka EK praktika, näiteks ebaõiglaste lepingutingimuste direktiivi käsitlevas Asturcomi kohtuasjas,⁴⁸ osutavad sellele, et tarbijakaitseõigust ei saa mõista üksnes tsiviilõigusliku küsimusena.

Seetõttu pean põhjendatuks käsitlust, mille kohaselt tuleb tarbijakaitse normide jõustamine üles ehitada avalik-õiguslike ja eraõiguslike mehhanismide koostoimele, mitte eelistada neist vaid ühte. Saksamaa lähenemine, mille kohaselt toimub tarbijakaitseõiguse jõustamine peamiselt tsiviilkohtumenetluse kaudu, ei pruugi olla põhjendatud ega ole ka Eesti õiguskorda üks-ühele ülekantav. Samas tuleb tunnista ka Eesti õiguskorra omast vastupidist probleemi, nimelt seda, et tarbijakaitse normide jõustamine on liigselt kaldunud avalik-õigusliku järelevalve poole. Avalik järelevalve ei taga tarbijatele igas olukorras õiguskaitset. Näiteks piiravad avaliku järelevalve tulemuslikkust sageli asutuste ebapiisav rahastatus ja vähene personalivõimekus.⁴⁹ Piiratud ressursside valguses võivad riigiasutused aktiivselt kasutada oma ulatuslikku kaalutlusruumi keelduda järelevalvemenetluse algatamisest või ettekirjutuse tegemisest ja suunata tarbijaid pöörduma maakohtusse.⁵⁰ Ulatuslik avalik järelevalve süvendab omakorda tarbijate sõltuvust täitevvõimust ja vähendab tarbijate valmisolekut ise oma õiguseid aktiivselt kaitsta, mis mõjub tervikuna negatiivselt õiguskorra toimimisele.⁵¹

Olulise piiranguna märgin, et kuigi rikkumiste lõpetamiseks on võimalik teha ettekirjutus haldusmenetluses, siis kahjuhüvitiste väljamõistmine haldusmenetluses ei ole võimalik. Haldusmenetluses tehtava ettekirjutuse kasutamine on lubatav üksnes selgelt avalikes huvides, mitte eraõigusliku vaidluse lahendamiseks.⁵² Tarbijalepingud on oma olemuselt tsiviilõiguslikud lepingud ning lepingulise vaidluste korral peab tarbijal olema võimalik pöörduda kohtusse või kohtuvälise vaidluste lahendamise organi poole.⁵³ Tsiviilõigusliku vaidluse lahendamine haldussunniga ei sobitu PS § 146 põhimõttega, mille kohaselt mõistab

⁴⁶ Rott, lk 27.

⁴⁷ Euroopa Liidu toimimise leping (13. detsember 2007) – konsolideeritud versioon. – ELT C 202, 7.6.2016, lk 47–360.

⁴⁸ EKo C-40/08, *Asturcom Telecomunicaciones SL v Cristina Rodríguez Nogueira*, ECLI:EU:C:2009:615, p 50 jj.

⁴⁹ Straetmans/Vereecken, lk 481.

⁵⁰ RKHKo 3-3-1-42-14, p 15.

⁵¹ Riigikohtunike Indrek Koolmeistri ja Villu Kõve eriarvamus kohtuasjas nr 3-3-1-42-14, p 15.

⁵² Kõve, V. *et al.* Tsiviilasjade kohtuvälise vaidluste lahendamise põhiseaduspärasuse analüüs. Justiis- ja Digiministerium 2025. <https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2025-06/Tsiviilasjade%20kohtuvälise%20vaidluste%20lahendamise%20põhiseaduspärasuse%20analüüs.pdf> / (vaadatud 09.02.2026), lk 70.

⁵³ Jüriöö, H. Euroopa Liidu määruste vahetu ja ühetaolise rakendamise probleemid Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse nr 261/2004 näitel. Magistritöö. Tartu: TÜ õigusteaduskond 2016, lk 41.

õigust ainult kohus.⁵⁴ Seetõttu peaks haldusorgani poolt ettekirjutuse alusel raha välja mõistmine tarbijale olema välistatud, mis ka kehtiva õiguse alusel nii on. Hüvitise väljamõistmine toimub igal juhul tsiviilkohtumenetluses.⁵⁵

Heaks näiteks siinkohal on enne 2020. aastat kehtinud lennundusseaduse (LennS)⁵⁶ § 60³ lg 2, mille kohaselt: „Tarbijakaitseametil on õigus reisijate lennureisist mahajätmise, lendude tühistamise või pikaajalise hilinemise korral teha lennuettevõtjale ettekirjutus reisijatele hüvitise maksmise ja abi osutamise nõudega“. Kehtivas LennS-s⁵⁷ on § 60³ lg-t 2 muudetud ja täiendatud teise lausega, mis sätestab deklaratiivselt: „Ettekirjutust ei ole võimalik teha tarbija ja vedaja vahelise veolepingust tuleneva vaidluse lahendamiseks.“ LennS-i muutmise seletuskirjas märgitakse, et haldusmenetluses ei saa ettekirjutusega määrata kohustust reisijale hüvitise maksmiseks või abi osutamiseks.⁵⁸

1.1.2. Rikkumise tuvastamine ja lõpetamine või edasise rikkumise keelamine

TsMS § 497¹ lg 2 p 1 kohaselt: „Kollektiivse esindushagiga on võimalik taotleda: 1) rikkumise tuvastamist ja lõpetamist, edasise rikkumise keelamist või parandamisavalduse esitamist“. Esindushagide direktiivi art 8 lg 1 p b kohustab liikmesriike tagama, et lõplikud meetmed rikkumise lõpetamiseks ja kohasel juhul keelamiseks oleksid kättesaadavad. Lõplikud meetmed võivad kooskõlas riigisisese õigusega hõlmata rikkumise kindlaks tegemist, kohustust avaldada meetme kohta tehtud otsus või parandusavalduse avaldamist (esindushagide direktiivi art 8 lg 2 p-d a ja b). Nagu alapeatükis 1.1 kirjutasin, kasutan töös mõistet ettekirjutus ka tsiviilkohtumenetluse kontekstis ja nimetan seetõttu ka TsMS § 497¹ lg 2 p 1 alusel esitatavat taotlust edaspidi ettekirjutuseks.

Rikkumise tuvastamine ettekirjutuse raames ei ole materiaalõigusest tulenev tuvastusnõue, vaid tegemist on puhtalt menetlusõigusliku instituudiga.⁵⁹ Oma olemuselt on tuvastusavaldus hagita menetluses sarnane TsMS § 368 lg 1 tuvastushagile. Tuvastusavalduse erinevus tuvastushagist on eripärane vaidluse ese. Kohus ei tuvasta mitte õigussuhte olemasolu või puudumist, vaid

⁵⁴ *Ibid*, lk 41.

⁵⁵ Sein/Volens, lk 18.

⁵⁶ Lennundusseadus. RT I, 13.03.2019, 13.

⁵⁷ Lennundusseadus. RT I, 30.12.2025, 23.

⁵⁸ Seletuskiri eelnõule. Tarbijakaitseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (103 SE). Riigikogu. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4495218b-e81c-462e-abc8-9afbb07eaa57> (vaadatud 09.02.2026), lk 23.

⁵⁹ Kõve, V., Järvekül, I. TsMSK § 368/3.1.1. Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.

konkreetsset ettevõtja rikkumist. Üksnes rikkumise tuvastamine TsMS § 368 lg 1 tuvastushagi puhul kõne alla ei tuleks.⁶⁰ JDM analüüs viitab küll sellele, et rikkumise tuvastusnõude esitamine ilma muid nõudeid esitamata ei ole Eesti õiguse kohaselt lubatud, kuna sellisel juhul ei ole pädeval üksusel TsMS § 368 lg 1 tähenduses tuvastushuvi.⁶¹ Küll aga tuleb arvestada, et analüüsi koostamise ajal ei olnud veel selge, kas valitakse hagimenetlus või hagita menetlus, ning seetõttu ei olnud teada, kas TsMS § 368 lg 1 kohaldub.

Kuivõrd TsMS kollektiivse esindushagi sätteid ei näe ette tuvastushuvi eraldi põhistamise kohustust ning TsMS § 368 lg 1 ei kohaldu hagita menetluses, võib järeldada, et tuvastushuvi põhistamine esindushagi avalduses ei ole vajalik. Küll aga on esindushagi menetluses sätestatud tingimus, et tuvastusavalduse esitamine ilma muid nõudeid esitamata ei ole võimalik (vt TsMS § 497¹ lg 2 p 1 sõnastus). Tuvastusnõuet saab esitada näiteks kombineeritult lõpetamisnõudega, taotledes rikkumise tuvastamist ja kestva rikkumise lõpetamist.⁶² Samuti saab tuvastusnõuet esitada kombineeritult õiguskaitsevahendite (ÕKV-de) kindlaksmääramise nõudega.⁶³ Viimasel juhul teeb kohus tuvastusnõude rahuldamisel vaheotsuse toimega sarnase lahendi, milles näeb ette rikkumise kompenseerimise meetmed tarbijatele.⁶⁴ Kõnealuse lahendi sisu reguleerib TsMS § 497¹⁶ lg 2: kindlaks tuleb määrata kohaldatav ÕKV, ÕKV kohaldamise kriteeriumid ja kriteeriumid, millele vastaval tarbijal/andmesubjektil on õigus ühineda ÕKV-de kindlaksmääramise menetlusega. Seega, kui avaldaja esitab taotluse, mis hõlmab nii rikkumise tuvastamist kui ka ÕKV-de kindlaksmääramist, peaks avaldaja neid kriteeriume oma avalduses kirjeldama.

Leian, et tuvastushagile sarnase instituudi loomine hagita menetlusse tekitab põhjendamatut õiguslikku ebaselgust, eriti arvestades Riigikohtu praktika mitmekesisust ja kohati vastuolulist lähenemist TsMS § 368 tõlgendamisel.⁶⁵ Saab eristada kahte liiki tuvastamist: tuvastamine koos ettekirjutusega ja tuvastamine koos ÕKV-de kindlaksmääramisega. Mõlemad tuvastusnõuded on hõlmatud vastava sooritusnõudega. Seega leian, et tuvastusnõude võiks kollektiivse esindushagi peatükist välja jätta. Näiteks võiks kohus teha TsMS § 497¹⁶ lg 2 kohase lahendi iga kord, kui taotletakse ÕKV-de kindlaksmääramist. Seda võimaldab ka esindushagide

⁶⁰ RKTko 3-2-1-152-09, p 6.

⁶¹ Sein/Volens, lk 26.

⁶² *Ibidem*, lk 26.

⁶³ *Ibidem*, lk 26.

⁶⁴ *Ibidem*, lk 27.

⁶⁵ Kõve/Järvekülg. TsMSK § 368/ 3.1.4.2.

direktiiv, sest direktiivi art 8 lg 2 p a kohaselt ei ole tuvastamine kohustuslik element, mille liikmesriigid peaksid tingimata siseriiklikku õigusesse üle võtma.

Teiseks nõudeks on rikkumise lõpetamisnõue. Tegemist on sooritusnõudega, millega saab kohustada ettevõtjat mingist konkreetsest tegevusest hoiduma.⁶⁶ Materiaalõiguslikuks nõudealuseks võib olla VÕS § 45, 50, 61, 62²¹, 236, 387, 420, 656, 881 või lepinguvälises suhtes VÕS § 1055 lg 1. Näiteks saaks ettevõtjat kohustada lõpetama teatud tühise tüüptingimuse kasutamise (VÕS § 45 lg 1). Õigusrikkumine peab olema kestva iseloomuga ehk ettevõtja peab olema õigusvastase teo toime pannud ning selle kahjustav mõju peab olema jätkuv.⁶⁷ Juba lõpetatud õigusrikkumise puhul saab esitada üksnes keelamisnõude, kui on oht, et ettevõtja võib samasuguse teo tulevikus uuesti toime panna.⁶⁸ Rikkumise lõpetamine ei pruugi alati tähendada üksnes tegevusest hoidumist, vaid võib eeldada ka aktiivse teo tegemist. Seega võib nõuda ettevõtjalt selliste toimingute tegemist, mis on suunatud kahjulike tagajärgede kõrvaldamisele.⁶⁹

Kolmandaks nõudeks on edasise rikkumise keelamine. Tegemist on samuti sooritusnõudega, millega kohustatakse isikut mingist tegevusest hoiduma tulevikus. Materiaalõiguslikuks alusnormiks on lepinguvälises suhtes VÕS § 1055 lg 1 esimese lause teine alternatiiv või lepingulises suhtes VÕS § 45, 50, 61, 62²¹, 236, 387, 420, 656 ja 881. Keelamist saab nõuda siis, kui on oht rikkumise esmakordseks või korduvaks toimepanemiseks. Kui kohus tuvastab, et ettevõtja on juba õigusvastaselt käitunud, siis saab samasuguse tegevuse keelata ka tulevikus.⁷⁰ Sellest tulenevalt võib kestva rikkumise puhul esitada paralleelselt nii lõpetamiskui ka hoidumisnõude (inglise keeles kasutatakse selle kohta väljendit *cease and desist*). Selguse huvides on põhjendatud esitada lõpetamis- ja keelamisnõue eraldi ning rahuldada need kohtulahendi resolutsioonis eraldi punktides. See tagab kohtulahendi täidetavuse ka juhul, kui rikkumine peaks tulevikus korduma.

Keelamisnõude esitamine ilma lõpetamisnõudeta tuleb kõne alla siis, kui rikkumine pole kestev, aga siiski on olemas oht, et see pannakse toime. Näiteks esitas Saksmaa tarbijakaitseühing Verbraucherzentrale NRW 12. mail 2025 keelamisnõude Meta Platforms Ireland Limitedi vastu, et keelata kasutajaandmete kasutamine tehisintellekti treenimiseks.

⁶⁶ Maksing, M. Sooritusnõude lahendamine tsiviilasja kohtulahendi resolutsioonis. *Juridica* 2020/4, lk 320.

⁶⁷ Käerdi, M., Tampuu, T. VÕSK § 1055/3.1. – Võlaõigusseadus IV. Komm vlj. Tallinn: Juura 2020.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ RKTko 3-2-1-4-06, p 54.

Meta kavatses alates 27. maist 2025 kasutada Facebooki ja Instagrami täiskasvanud kasutajate avalikult jagatud andmeid oma tehisintellekti treenimiseks. Verbraucherzentrale NRW hinnangul rikkus selline praktika digiturgude määruse⁷¹ artiklit 5 lg 2 punkti b, mis keelab suurtel platvormidel (pääsuvalitsejatel) kombineerida isikuandmeid ilma kasutajate nõusolekuta. Kölni Liidumaa kõrgeim regionaalkohus (saksa keeles *Oberlandesgericht*, edaspidi OLG) jättis 23. mail 2025 esialgselt hoidumisnõude rahuldamata, leides, et Meta kavandatud tegevus ei kujuta endast digiturgude määruse tähenduses andmete kombineerimist. Kohus tõlgendas artiklit 5 lg 2 punkti b kitsalt, asudes seisukohale, et säte keelab pääsuvalitsejatel kasutajaandmete kombineerimise konkreetsete kasutajaprofiilide tasandil, mitte avalike, koondatud või osaliselt de-identifitseeritud andmete kasutamise tehisintellekti treeningandmestikus. Seetõttu ei tuvastanud kohus rikkumist, millest Metat saaks kohustada tulevikus hoiduma.⁷²

Viimaseks mainib TsMS § 497¹ lg 2 p 1 parandamisavalduse esitamist (inglise keeles *corrective statement*). Kuigi esindushagide direktiiv ei defineeri otseselt parandamisavalduse mõistet, viitab põhjenduspunkt 33 sellele, et ettekirjutusega võib kohustada ettevõtjat esitama tarbijatele teabe, mis jäeti neile varem õigusvastaselt esitamata. Sarnane käsitlus ilmneb ka USA kohtupraktikas, kus parandamisavaldus tähendab ametlikku teadaannet, millega ettevõtja avaldab avalikkusele teavet oma senise praktika õigusvastasuse kohta ja/või heastab varasema rikkumise, avaldades selle kohta asjakohast teavet. Näiteks on USA Columbia ringkonnakohus kohustanud tubakafirmasid avaldama avalikkusele informatsiooni tubakatoodete ohtude kohta nimetades neid teadaandeid parandamisavaldusteks.⁷³ Kohus nõudis tubakafirmadelt parandamisavalduste esitamist suurtes ajalehtedes, kolmes juhtivas televisioonivõrgus, sigarettide pakenditel ja müügipunktides järgmiste teemade kohta: (1) suitsetamise kahjulikud tervisemõjud; (2) suitsetamise ja nikotiini sõltuvuspotentsiaal; (3) “*low tar*”, “*light*”, “*ultra light*”, “*mild*” ja “*natural*” sigarettidel puuduvad märkimisväärsed tervise eelised (4) kostjad on manipuleerinud sigarettide disaini ja koostist optimaalse nikotiini imendumise tagamiseks; ja (5) passiivse suitsetamise kahjulikud tervisemõjud.⁷⁴

⁷¹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Määrus (EL) 2022/1925, 14. september 2022, mis käsitleb konkurentsile avatud ja õiglaseid turge digisektoris ning millega muudetakse direktiive (EL) 2019/1937 ja (EL) 2020/1828 (digiturgude määrus). – ELT L 265, 12.10.2022, lk 1–6.

⁷² OLG Köln - 15 UK1 2/25. https://nrwe.justiz.nrw.de/olgs/koeln/j2025/15_UK1_2_25_Urteil_20250523.html (vaadatud 15.12.2025).

⁷³ United States District Court for the District of Columbia. United States v. Philip Morris USA Inc, 9 F. Supp. 2d 1 (D.D.C. 2006).

⁷⁴ *Ibidem*.

Parandamisavalduse esitamise nõude materiaalõiguslikuks aluseks lepinguvälises suhtes saab pidada eelkõige VÕS § 1055 lg-t 1 ehk teo tegemist, mis on suunatud õigusrikkumise kahjulike tagajärgede kõrvaldamisele. Riigikohus on kinnitanud, et VÕS § 1055 lg 1 alusel saab nõuda ka toimingute tegemist, mis on suunatud kahju tekitaja tegevusest tingitud kahjulike tagajärgede likvideerimisele.⁷⁵ Selline tõlgendus võiks laieneda ka lepingulistele nõudealustele, millega nõutakse rikkumise lõpetamist (VÕS § 45, 50, 61, 62²¹, 236, 387, 420, 656 ja 881).

Kuigi ka VÕS § 1047 lg 4 näeb ette paranduse avaldamise, ei ole see säte tarbijarikkumiste korral kohaldatav, vaid puudutab üksnes ebaõigete andmete avaldamist. Seega kujutab parandamisavaldus sisuliselt endast rikkumise lõpetamise nõude eriliiki. Parandamisavalduse nimetamisega TsMS-s ei looda ega laiendada materiaalõiguslikku alust. Seetõttu on küsitav, kas selle nõude eraldi sätestamine TsMS-s on vajalik, eriti arvestades, et parandamisavalduse nõue ei kuulu ka esindushagide direktiivi artikli 8 lg 2 p b kohaselt nende nõuete hulka, mille ülevõtmine on liikmesriikidele kohustuslik.

1.1.3. Esialgne õiguskaitse

TsMS § 477¹ lg 1 kohaselt saab hagita menetluses esialgset õiguskaitset (EÕK) kohaldada üksnes seaduses sätestatud juhul. Kuivõrd kollektiivset esindushagi menetletakse hagita menetluses, siis on TsMS-s EÕK aluseks § 497¹² lg 1. TsMS § 497¹² lg-s 2 sisalduv loetelu on lahtine näidisloetelu, mille eeskujuks on TsMS § 378 lg-s 2 sisalduv näidisloetelu autoriõiguste rikkumise puhul.⁷⁶ TsMS § 497¹² võtab üle esindushagide direktiivi artiklit 8 lg 1 punkti a.

EÕK eesmärgiks on olemasoleva olukorra või seisundi säilitamine või ajutine reguleerimine (TsMS § 477¹ lg 2 lause 1). EÕK-le kohaldatakse hagi tagamise sätteid. TsMS § 377 lg-te 1 ja 2 järgi võib hagi tagamise eesmärgid jagada kaheks: esiteks vajadus tagada asjas tehtava kohtuotsuse täitmine (kitsamas mõttes hagi tagamine) ja teiseks vajadus vältida kohtumenetluse ajal olulist kahju või omavoli või muid negatiivseid tagajärgi menetlusosalistele (õigussuhte esialgne reguleerimine).⁷⁷ EÕK hagita menetluses ühendab TsMS § 377 lg-te 1 ja 2 eesmäärke ja võimalusi.⁷⁸

⁷⁵ RKTko 3-2-1-127-10, p 11.

⁷⁶ Sein/Volens, lk 26.

⁷⁷ Kärson/Kärson, TsMSK § 377/1.

⁷⁸ Kärson/Kärson, TsMSK § 377/3.2.1.d.

Üheks suurimaks probleemiks EÕK kontekstis võib pidada seda, kui sellega saavutatakse põhinõude eesmärk. Üldlevinud seisukoha järgi ei tohi EÕK rahuldamine viia vaidluse sisulise lõpliku lahendamiseni.⁷⁹ Riigikohus on rõhutanud, et põhivaidluse lahendamine EÕK menetluses ei ole kooskõlas EÕK eesmärgiga, kuna see loob soodsa pinnase regulatsiooni kuritarvitamiseks ja isikute põhiõiguste rikkumiseks.⁸⁰ Sama probleem võib teatud juhtudel ilmned ka kollektiivse esindushagi asjades, eeskätt olukordades, kus EÕK abinõu sisuline mõju langeb suurel määral kokku esindushagi põhinõudega. Näiteks võib toote käibesse laskmise keelamine EÕK korras praktikas saavutada sama tulemuse, mida taotletakse ka põhimenetluses, nimelt toote turustamise lõpetamist. EÕK kohaldamine sellisel viisil ei ole välistatud, kuid peaks olema põhjendatud ülekaaluka õiguskaitsevajadusega. Õiguskaitsevajaduse põhjendamiseks võiks sobida näiteks jätkuva rikkumisega kaasnev oluline kahju, pöördumatud tagajärjed, omavoli või muu põhjus. Muu põhjus peab olema sama kaalukas kui oluline kahju või omavoli (näiteks minimaalne elatis või elamu küte).⁸¹ Olulise või pöördumatu kahju tekkimist EÕK eeldusena keelamisnõude puhul rõhutab ka esindushagide direktiivi põhjenduspunkt 40.

Õiguskaitsevajaduse puudumise tõttu jääb EÕK esindushagi asjades tõenäoliselt erandiks, mitte reeglits. Tarbijakaitserikkumiste puhul ei teki tarbijatele üldjuhul olulist ega pöördumatut kahju, ei esine omavoli ega muud samaväärset õiguste rikkumist. Seetõttu tuleb õiguskaitsevajadust eitada näiteks olukorras, kus küll esineb kahtlus tüüptingimuse tühisuses, kuid tingimuse alusel tasutud summad ei ole märkimisväärsed ning neid on võimalik tarbijatele hiljem tagastada. Sellisel juhul ei ole tarbijatele tekkiv kahju ei oluline ega pöördumatu. EÕK kohaldamine võib seevastu tulla kõne alla olukordades, kus rikkumine ohustab vahetult tarbijate isikuõiguseid, näiteks tervisele ohtliku toote turustamise korral või isikuandmete jätkuva ebaseadusliku töötlemise puhul.

Saksamaal on kinnistunud kohtupraktika, mis seob EÕK vajaduse selle taotlemise viivitamatusega. Näiteks leidis Schleswig-Holsteini OLG, et Hollandi tarbijakaitseorganisatsioon SOMI oli EÕK taotlemisega hiljaks jäänud, sest esitas EÕK taotluse alles pärast seda, kui andmetöötlus oli juba ligikaudu kuu aega kestnud. Kohus nõustus SOMI seisukohaga, et andmetöötlus kujutab tõenäoliselt endast IKÜM-i rikkumist, kuna tehisintellekti treenimisel võidakse töödelda eriliiki isikuandmeid, milleks on vajalik

⁷⁹ Kärson/Kärson, TsMSK § 377/3.2.4.a.

⁸⁰ RKTkm 3-2-1-155-13, p 66.1.

⁸¹ Kärson/Kärson, TsMSK § 377/3.2.3.a.

andmesubjekti nõusolek. Sellest hoolimata leidis kohus, et puudub viivitamatu õiguskaitsevajadus, mistõttu tuleb nõuded esitada tavapärasel põhimenetluses, mitte EÕK korras.⁸²

Eesti õiguskirjanduses on samuti leitud, et EÕK vajadus peab olema viivitamatu.⁸³ Kui avaldaja on EÕK taotluse esitamisega viivitanud, võiks sarnaselt Saksa kohtupraktikale eeldada, et viivitamatu õiguskaitse vajadus on ära langenud. Samas on õiguskirjanduses esitatud ka vastupidiseid seisukohti. Näiteks on leitud, et hagi tagamise abinõude kohaldamist ei välista asjaolu, et hageja õiguste rikkumine on kestnud pikemat aega ja hageja ei ole varem õiguskaitset taotlenud.⁸⁴ Igal juhul on kohtul EÕK kohaldamise otsustamisel ja sobiva abinõu valimisel kohtul ulatuslik diskretsiooniõigus.⁸⁵ Seejuures ei saa tähelepanuta jätta ka esindushagi enda perspektiivikust ehk ilmselge rikkumise korral on EÕK kohaldamise tõenäosus suurem.

Kõrvalepõikena olgu märgitud, et tüüptingimuse kasutamise keelamine on võimalik nii hagi tagamisena (TsMS § 378 lg 1 p 9) kui ka EÕK korras (TsMS § 497¹² lg 2). Õiguskirjanduses on leitud, et tüüptingimuse kasutamise peatamine kohtu poolt tähendab, et tingimuse kasutaja ei saa menetluse ajal sellele tugineda ei juba sõlmitud ega ka tulevikus sõlmitavates lepingutes.⁸⁶ Mina selle seisukohaga ei nõustu, sest tühine tüüptingimus on tühine algusest peale ja kohtumäärusel ei ole tingimusele kujundavat toimet. Tüüptingimuse kasutamise keelamine on üksnes kohustava toimega ja kohustuse rikkumisel saab kohus rikkujat trahvida. Seoses esindushagide direktiivi ülevõtmisega on TsMS § 378 lg 1 p 9 oma funktsiooni kaotanud. Õigusselguse huvides oleks tulevikus mõistlik see säte kehtetuks tunnistada.

1.2. Õiguskaitsevahendite kindlaksmääramine

Esindushagisid on kahte liiki: ettekirjutused (inglise keeles *injunctive measures*) ja õiguskaitsemeetmed (inglise keeles *redress measures*).⁸⁷ Eesti õiguses on õiguskaitsemeetmete esindushagi üle võetud individuaalsete ÕKV-de kindlaksmääramine nõudena (TsMS § 497¹ lg 2 p 2). ÕKV-de kindlaksmääramise tulemusel peab tarbijale tekkima võimalus saada kasu ilma, et selleks oleks vaja esitada eraldi hagi (esindushagide direktiiv art 9 lg 6). Eestis on see

⁸² Schleswig-Holsteinisches Oberlandesgericht - 6 UK1 3/25. <https://www.gesetzrechtsprechung.sh.juris.de/bssh/document/NJRE001616802> (vaadatud 08.02.2026), p 44.

⁸³ Kõve, V., Järvekülg, I. TsMSK § 477¹/3.2.1. Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Komm vlj Tallinn: Juura 2018.

⁸⁴ Kärson/Kärson, TsMSK § 377/3.2.3.b.

⁸⁵ RKTkm 3-2-1-51-10, p 11.

⁸⁶ Kärson/Kärson, TsMSK § 378/3.5.9.2.d.

⁸⁷ Sein/Volens, lk 25.

lahendatud nii, et kohus mõistab määruses tarbijale välja hüvitise, mis kehtib täitedokumentina (TsMS § 497¹⁹ lg 4).

Tarbijate ÕKV-de kindlaksmääramisel ei esita pädev üksus nõudeid enda nimel, sest need (materiaal)õiguslikud nõudeõigused ei kuulu pädevale üksusele. ÕKV-de kindlaksmääramisel tugineb pädev üksus kolmandate isikute (tarbijate) õigustele, mis tuleb lõppkokkuvõttes individuaalselt kindlaks määrata ja täita. Selles osas tegutsevad pädevad üksused seadusest tuleneva menetlusliku esindusõiguse alusel kõigi rühma kuuluvate tarbijate nimel ning viivad menetlust läbi rühma esindajatena asjaomaste tarbijate osaluseta.⁸⁸

ÕKV mõiste kohta TsMS-s on seletuskirjas märgitud järgmist: „Sellised õiguskaitsevahendid on ette nähtud näiteks vastava lepinguliigi regulatsioonis võlaõigusseaduse eriosas ja üldosas ning need on Eesti seadusandja poolt kujundatud nõudeõigustena, mida saab kohtulikult maksmata panna kas vahetult lepingurikkumise tagajärjel (täitmisenõue, kahju hüvitamise nõue) või pärast lepingupoole poolt rikkumisele tuginedes teatud seadusega ettenähtud kujundusõiguse teostamist (hinna alandamine, lepingu ülesütlemine või lepingust taganemine, lepingu täitmisest keeldumine).“⁸⁹

Minu hinnangul on ÕKV mõiste kasutamine TsMS-i kollektiivse esindushagi peatükis ebaõnnestunud. Kuivõrd esindushagi ÕKV määrus on täitedokument, siis peab selles sisalduma ettevõtjale (kohustatud isikule) suunatud nõue teha tarbijale (soodustatud isikule) teatav sooritus.⁹⁰ Soorituseks võiks olla näiteks rahasumma maksmine või muu toiming (asja parandamine või asendamine). Soorituse materiaalsoiguslikuks aluseks võivad olla nõudeõigused: näiteks täitmisenõue (VÕS § 108 lg 1), kahju hüvitamise nõue (VÕS § 115 lg 1) või tagasitäitmise nõue (VÕS § 189 lg 1). Nõude materiaalsoiguslik kvalifitseerimine ei ole reeglina kohtulahendi resolutsiooni osa.⁹¹

Sooritusnõude materiaalsoiguslikuks aluseks ei saa olla lepingupoole kujundusõigused: hinna alandamine (VÕS § 112 lg 1), taganemine (VÕS § 116 lg 1), ülesütlemine (VÕS § 195 lg 1)

⁸⁸ Gsell/Meller-Hannich, lk 25-24.

⁸⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kollektiivse esindushagi menetluse loomine) eelnõu seletuskiri. Riigikogu. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/84bb9880-642b-4e38-95bd-ec03ec23eddb/tsiviilkohtumenetluse-seadustiku-ja-teiste-seaduste-muutmise-seadus-kollektiivse-esindushagi-menetluse-loomine/> (vaadatud 09.02.2026), lk 72.

⁹⁰ Maksing, lk 302.

⁹¹ Maksing. M. Lühidalt, konkreetselt ja selgelt: tsiviilasja kohtulahendi resolutsiooni sõnastamisest. – Juridica 2019/4. lk 291.

või kohustuse täitmisest keeldumine (VÕS § 110 lg 1). Vaieldamatult on aga tegemist ÕKV-dega VÕS § 101 lg 1 mõttes. Hinna alandamise, taganemise ja ülesütlemise järel saab nõudeõigusena kasutada tagasitaitmist (VÕS § 189 lg 1). Tuleb arvestada, et kujundusõiguste kasutamise eelduseks on reeglina lepingupoole avaldus (VÕS § 112 lg 2 ls 1, § 188 lg 1, § 195 lg 1). Seega peaks taganemise, ülesütlemise või hinna alandamise kohaldamiseks esmalt vormistama kannatanud tarbijate avaldused ettevõtjale. Näiteks saaks kohus määrata menetlusega ühinemise kriteeriumiks vastavate avalduste tegemise.

Kollektiivsed esindushagid ei pea tingimata tuginema lepingulistele ÕKV-dele, kohaldamisele võivad tulla ka lepinguvälised nõudeõigused (eelkõige VÕS § 1028 lg 1, § 1037 lg 1 või § 1043). JDM analüüsis on õigesti märgitud, et kollektiivse esindushagina tuleks võimaldada esitada ka alusetu rikastumise ja deliktiõiguse alusel tekkivaid nõudeid.⁹² Seda toetab esindushagide direktiivi põhjenduspunkt 34: „Lepinguvälise kahju korral tekib pädeval asutusel kohustus kohtule või haldusasutusele teada anda, kus tarbijaid kahjustav sündmus aset leidis või aset leida võib.“ Seega tuleks TsMS § 497¹ lg 2 p 2 tõlgendada kooskõlas esindushagide direktiiviga ja lubada lepinguvälistel nõudealustel põhinevaid esindushagisid. Vastupidine tõlgendus ei oleks kooskõlas esindushagide direktiiviga, sest sellisel juhul jääksid menetlusse võtmata mitmed esindushagid, mis on selgelt hõlmatud esindushagide direktiiviga (näiteks tootjavastutuse nõuded, mis põhinevad Eestis deliktiõigusel). See kinnitab mõiste „õiguskaitsevahendid“ sobimatust TsMS-i, kuna esindushagiga esitatava nõude materiaalõiguslikuks aluseks võib olla mistahes materiaalõiguslik nõudeõigus.

Tüüpiliseks esindushagi näiteks on tühise tüüptingimuse alusel makstud summade tagasinõudmine. Eesti õiguses oleks nõudealuseks VÕS § 1028 lg 1. Näiteks esitas Saksamaa tarbijanõustamiskeskuste föderaalne liit (saksa keeles *Verbraucherzentrale Bundesverband*, edaspidi VZBV) esindushagi sideettevõtja Vodafone vastu. Esindushagi põhineb Vodafone'i ühepoolset hinnatõusul kaabelinterneti teenustele, mille suurus oli 5 eurot kuus. Hinnatõus puudutas ligikaudu 10 miljonit kasutajat ning esindushagiga on liitunud üle 100 000 tarbija. VZBV väidab, et hinnatõusuks puudus õiguslik alus ja Vodafone tüüptingimused ei võimaldanud ühepoolset lepingu muutmist. Seetõttu nõuab VZBV Vodafone'lt tarbijatele hinnatõusu tõttu enam makstud summade tagastamist. Tagastamine peaks toimuma ühekordse

⁹² Sein/Volens, lk 55.

kogusummana, mis makstakse kohtu poolt määratud haldurile ja jaotatakse tarbijatele hiljem. 2026. aasta aprilli seisuga on esindushagi menetlus jätkuvalt pooleli.⁹³

Samuti põhinevad paljud esindushagid isikuandmete leketel. Isikuandmete kaitse üldmääruse (IKÜM)⁹⁴ art 82 lg 1 võimaldab sisuliselt iga andmeleкке korral nõuda kahjuhüvitist ilma, et kannatanu peaks mittevahalise kahju kindlaksmääramiseks tõendama tegelikke negatiivseid tagajärgi. Näiteks esitas VZBV 9. detsembril 2024 esindushagi Facebooki vastu (kohtuasja nr. 11 VKI 1/24). VZBV esindushagi võimaldab miljonitel Saksamaa inimestel esitada kahjunõudeid Facebooki vastu. Esindushagi aluseks on 2021. aasta andmeleкке, mil ligikaudu 533 miljoni Facebooki kasutaja andmed muutusid avalikult kättesaadavaks. Tundmatu kurjategija kasutas Facebooki otsingufunktsiooni võimalust leida kasutajakontosid telefoninumbri alusel, genereerides juhuslikke numbreid ja sidudes need vastavate profiilidega. Ehk siis andmeleкке põhjuseks oli Facebooki vaikimisi seadistus, mis võimaldas otsida kasutajaid telefoninumbri alusel.⁹⁵

Facebooki esindushagile eelnes Saksamaa Liidukohtu (saksa keeles *Bundesgerichtshof*, edaspidi BGH) otsus asjas nr VI ZR 10/24, mis oli sama andmeleккеga seotud individuaalhagi kahju hüvitamiseks. BGH leidis, et Facebooki vaikimisi seadistus, mis võimaldas otsida kasutajaid telefoninumbri järgi, ei pruugi vastata IKÜM artiklite 5 lg 1 punktis c sätestatud minimaalsuse põhimõtte ja artikli 25 lõikes 2 sätestatud vaikimisi andmekaitse reeglile. BGH selgitas, et juba isikuandmete volitamata avalikustamine ja sellest tulenev kontrolli kaotus on aluseks mittevahalise kahju tuvastamiseks IKÜM-i alusel. BGH ei mõistnud oma otsuses välja hüvitist, kuid seadis orientiirid hüvitise määramiseks. Kui kahju seisneb üksnes isikuandmete üle kontrolli kaotamises, peab kahju suuruse hindamisel arvestama eelkõige andmete tundlikkust (nt eriliiki isikuandmed), nende tavapärasest kasutusotstarvet, kontrolli kaotuse ulatust (kitsas või lai ring saajaid), kestust ning võimalust kontrolli taastada, näiteks eemaldades

⁹³ OLG Hamm – I-12 VKI 1/23. Verbraucherzentrale Bundesverband v. Vodafone GmbH. https://www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Verbraucherrechte/VerbandsklageregisterMusterfeststellungsklage_nregister/Verbandsklagenregister/Verbandsklagen/Klagen/202403/VRUG_3_2024_node.html (kohtumenetlus pooleli) (vaadatud 13.04.2026).

⁹⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) ELT L 119, 4.5.2016, pp. 1–88.

⁹⁵ OLG Hamburg – 11 VKI 1/24. Verbraucherzentrale Bundesverband vs. Meta Platforms Ltd. https://www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Verbraucherrechte/VerbandsklageregisterMusterfeststellungsklage_nregister/Verbandsklagenregister/Verbandsklagen/Klagen/202502/VRUG_2_2025_node.html (kohtumenetlus pooleli) (vaadatud 09.02.2026).

andmed internetist või muutes kontaktandmeid. BGH kahtles, kas „ühenumbriline summa” oleks piisav ja leidis, et umbes 100€ suurune hüvitis võiks olla piisav.⁹⁶

Veel üheks näiteks andmekaitseõigusel põhinevast esindushagist on Hollandi privaatsushuvide kaitse sihtasutuse (hollandi keeles *Stichting Bescherming Privacybelangen*, edaspidi SBP) esindushagi Google’i vastu. SBP peab Google’i isikuandmete kogumist, töötlemist, salvestamist ja edastamist ebaseaduslikuks ja IKÜM-i rikkuvaks. SBP väidab, et Google kasutab oma toodete ja teenuste pakkumisel ulatuslikult isikuandmeid, sealhulgas asukoha- ja veebikäitumise andmeid, ilma et kasutajad annaksid teadlikult kehtivat nõusolekut. Samuti hõlmab Google’i tegevus andmete edastamist väljapoole Euroopa Liitu ning ebaausaid kasutajaliidese lahendusi, mis manipuleerivad kasutajate nõusolekuga. SBP on sisuliselt kahtluse alla seadnud enamiku Google’i ärimudeli õiguspärasusest. Nõuetena taotleb SBP kasutajatele tekitatud mittevaralise kahju hüvitamist alternatiivselt: 750 eurot inimese kohta; 62,5 eurot iga kasutatud aasta eest inimese kohta; kohtu äranägemisel või kahjuhüvitise kindlaksmääramist eraldi järelmenetluses. Varalise kahju osas nõutab SBP alternatiivselt: hüvitist Google’i teenitud kasumi osana vastavalt Hollandi õigusele, kohtu äranägemisel või kahjuhüvitise kindlaksmääramist eraldi järelmenetluses. Hollandi kohus võttis SBP nõuded menetlusse 15.01.2025, kuid peatas menetluse seoses Euroopa Kohtule (EK) teises sarnases kohtuasjas esitatud eelotsusetaotlusega.⁹⁷

SBP nõude puhul väärib tähelepanu varalise kahju nõue, mille sisuks on Google’i kasumi väljanõudmine. Eesti õiguses tugineks selline nõue rikkumiskondiktsioonile VÕS § 1037 lg 1 tähenduses. VÕS § 1037 lg 1 võimaldab rikkujalt nõuda rikkumise teel saadu harilikku väärtust ning pahauskse rikkuja korral laiendab VÕS § 1039 nõude ka rikkumise teel saadud tulule. Kui asuda seisukohale, et VÕS § 1037 lg-s 1 sisalduv „muu õiguse rikkumine“ hõlmab ka õigust isikuandmete kaitsele, avaks see tee ulatuslikele nõuetele isikuandmete väärkasutuse korral. Märkimisväärne on ka see, et menetlust rahastab USA klassihagidele spetsialiseerunud advokaadibüroo Lieff Cabraser Heimann & Bernstein, LLP. Rahastamisleping on sõlmitud tulemustasu põhimõttel. Edukuse korral on rahastajal õigus 18–25 protsendile väljamõistetud hüvitisest.⁹⁸

⁹⁶ BGH – VI ZR 10/24. X v. Meta Platforms Ireland Ltd, p 85-90 <https://openjur.de/u/2497758.html> (vaadatud 09.02.2026).

⁹⁷ Rechtbank Amsterdam. Stichting Bescherming Privacybelangen v. Alphabet Inc. et al. HA ZA 24-1, HA ZA 24-54. <https://stichtingbeschermingprivacybelangen.com/wp-content/uploads/20250115-Judgment-EN-DMS5267-763187569-46123-002.pdf> (kohtumenetlus pooleli) (vaadatud 09.02.2026).

⁹⁸ *Ibidem*.

2. KOLLEKTIIVSE ESINDUSHAGI MENETLUS

2.1. Menetluse eeldused

Kollektiivse esindushagi menetlus on hagita menetlus, mis algab pädeva üksuse avalduse alusel (TsMS § 497² lg 1). Menetlusosalisteks on pädev üksus (avaldataja) ja ettevõtja (puudutatud isik) (TsMS § § 497³ lg 1). Esmalt käsitletakse menetluse eelduseid ning analüüsin, kas need võivad kujutada endast takistust esindushagide esitamisel. Kui menetluse eeldused ei ole täidetud, keeldub kohus avaldust menetlusse võtmast või jätab juba menetlusse võetud avalduse läbi vaatamata.

2.1.1. Kohaldamisala

TsMS § 497¹ lg 1 sätestab: „Käesolevas peatükis sätestatud kollektiivse esindushagi menetlust on võimalik kasutada juhtudel, kus ettevõtjapoolne õigusnormide rikkumine on kahjustanud või võib kahjustada võlaõigusseaduse tähenduses tarbijate või isikuandmete kaitse seaduse tähenduses andmesubjektide kollektiivseid huve“. TsMS võtab esindushagide direktiivi üle laiemalt – nimelt hõlmab esindushagide direktiiv üksnes kinnise loeteluga õigusaktide rikkumisi, st direktiivi I lisas nimetatud õigusakte. Esindushagide direktiivi I lisa suletud nimekirjas on 66 EL õigusakti, mis hõlmavad muu hulgas andmekaitset, finantsteenuseid, telekommunikatsiooni, infoühiskonna teenuseid, tooteohutust, energiaturgu, ravimeid ning muid valdkondi reguleerivaid akte.

Laiendatud ülevõtmist põhjendatakse seletuskirjas sellega, et direktiivi kohaldamisala on ajas muutuv ning sinna kuuluksid ka muud tulevikus lisanduvad EL tarbijakaitse õigusaktid.⁹⁹ Samuti ei pruugi pelgalt esindushagide direktiivi I lisa suletud nimekirja ülevõtmine tagada tarbijate huvide tegelikku kaitset, kuna see ei hõlma konkurentsi- ega keskkonnaõigust reguleerivaid õigusakte, kuigi potentsiaalsed esindushagid võivad olla seotud just nende valdkondade rikkumistega. Ilmekaks näiteks on Dieselgate'i kaasus, kus rikutud õigusakt ei kuulu esindushagide direktiivi I lissasse. Dieselgate'i kaasuses leiti, et autotootja Volkswagen ei tohtinud paigaldada seadet, mis parandab süstemaatiliselt heitgaaside kontrollisüsteemi toimivust üksnes tüübikinnituse menetluse ajal ning võimaldab seeläbi saada sertifikaadi, nagu vastaks sõiduk kehtestatud heitenormidele.¹⁰⁰ Volkswageni paigaldatud tarkvara ei olnud

⁹⁹ Kollektiivse esindushagi menetluse loomine eelnõu seletuskiri, lk 13.

¹⁰⁰ EKo C-693/18, *CLCV and Others: defeat device on diesel engines*, ECLI:EU:C:2020:1040, p 115.

kooskõlas EL määruse nr 715/2007¹⁰¹ artikli 5 lõikega 2, mille kohaselt on keelatud kasutada sõidukitel katkestusseadmeid, mis vähendavad saastekontrollisüsteemide tõhusust.¹⁰² Minu hinnangul on igati põhjendatud, et Eesti ei ole piiranud esindushagi regulatsiooni kohaldamisala kinnise õigusaktide nimekirjaga. Selline lähenemine oleks ebavajalikult kitsendanud tarbijate õiguskaitsevõimalusi ning jätnud suure osa potentsiaalsetest esindushagidest kohaldamisalast välja.

Kollektiivsete huvide kriteerium ei peaks enamiku esindushagide puhul kujunema takistuseks. Esindushagide direktiivi art 3 lg 3 kohaselt tähendab kollektiivne huvi tarbijate üldist huvi ning eelkõige õiguskaitsemeetmete kohaldamisel tarbijate rühma huvi. TKS § 64 lg 2 järgi on kollektiivseid huve kahjustavaks tegevuseks mistahes tegu, mis riivab või võib riivata määramata arvu tarbijate ühiseid huve. Tarbijate rühma minimaalset suurust esindushagide direktiiv ette ei kirjuta ja jätab selle liikmesriikide sätestada (direktiivi pp 12). ÕKV-de kindlaksmääramiseks esitatud esindushagi puhul on Eestis sätestatud miinimumarvuks 10 või 20 tarbijat sõltuvalt sellest, kas tegemist on eraõigusliku pädeva üksuse või valitsusasutuse esitatud esindushagiga (TsMS § 497² lg 1). Ettekirjutuse saamiseks esitatud esindushagi puhul kindlat miinimumarvu ette nähtud ei ole, kuid siiski tuleb kirjeldada puudutatud tarbijate rühma (TsMS § 497¹⁰ lg 1). Rühma kirjeldamine on vajalik eelkõige selleks, et selgitada välja aegumise peatumine rühma suhtes (direktiivi pp 34). Kui rühma kirjeldusest nähtub, et rühma suurus jääb alla 10 või 20 tarbija, võib ettevõtja esitada vastuväite, et kollektiivsuse kriteerium ei ole täidetud.

Piiravamaks osutub nõue, et tegemist peab olema võlaõigusseaduse tähenduses tarbijate või isikuandmete kaitse seaduse tähenduses andmesubjektide kollektiivsete huvidega. See tähendab, et esindushagi kasutamine ei ole üldjuhul võimalik tööõiguse rikkumiste korral, kuna kahjustatud töötajad ei ole võlaõigusseaduse tähenduses tarbijad. Küll aga saab esindushagi kasutada, kui rikutud on töötajate andmekaitseõigusest tulenevaid õigusi. Direktiivi oleks olnud võimalik üle võtta märksa laiemalt ning anda esindushagi esitamise õigus ka näiteks töötajate või väike-ettevõtjate kaitseks.¹⁰³ Viimane variant on valitud näiteks Saksamaal. Tarbijaõiguste

¹⁰¹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Määrus (EÜ) nr 715/2007, 20. juuni 2007, mis käsitleb mootorsõidukite tüübikinnitust seoses väikeste sõiduautode ja kommertsveokite (Euro 5 ja Euro 6) heitmetega ning sõidukite remondi- ja hooldusteabe kättesaadavust, ELT L 171, 29.6.2007, lk 1–16.

¹⁰² EKO C-693/18, p 115.

¹⁰³ Sein/Volens, lk 5.

jõustamise seaduse (saksa keeles *Verbraucherrehtedurchsetzungsgesetz*, edaspidi VDuG)¹⁰⁴ § 1 lg 2 kohaselt loetakse väike-ettevõtjad tarbijateks VDuG tähenduses, kui neil on vähem kui 10 töötajat ja nende aastane käive või aastabilansi kogumaht ei ületa 2 miljonit eurot.

Samuti on Saksamaal ettevõtjate nõudeid edukalt koondatud nõuete loovutamise mehhanismi kaudu (saksa keeles *Sammelklage-Inkasso*). Üks kaasus on koguni jõudnud Euroopa Kohtusse. Nimelt loovutasid 32 Saksamaa, Belgia ja Luksemburgi saeveskit oma kartellikokkuleppega tekitatud kahju hüvitamise nõuded õigusteenuse osutajale ASG 2. ASG 2 liitis nõuded vormiliselt üheks hagiks Nordrhein-Westfaleni liidumaa vastu. Nordrhein-Westfaleni liidumaale heideti ette, et ta rikkus aastatel 2005–2019 ELTL artiklit 101, mis keelab konkurentsi kahjustavad kokkulepped ja kooskõlastatud tegevuse, ühtlustades okaspuupalkide hindu nii enda kui ka teiste selles liidumaas asuvate metsaomanike jaoks. Nordrhein-Westfaleni liidumaa vaidles vastu, et selline loovutamine on Saksa õiguse kohaselt tühine. Vaidlus jõudis Euroopa Kohtusse, kes leidis, et nõuete loovutamise keeld on vastuolus EL õigusega, kui puuduvad muud õiguslikud või lepingulised võimalused koondada kahju hüvitamise nõuded, mida võib pidada võrdväärseteks.¹⁰⁵

Sarnaselt Saksamaale on ka USA-s lubatud esitada klassihagisid, kus kannatanud isikute rühma ehk klassi moodustavad ettevõtjad. USA föderaalsete tsiviilkohtumenetluse reeglite (inglise keeles *Federal Rules of Civil Procedure*, edaspidi FCRP)¹⁰⁶ reegel¹⁰⁷ 23(a) räägib klassi „liikmetest“, kuid ei täpsusta, et liikmed peaksid olema füüsilised isikud või juriidilised isikud. Üks tuntumaid ettevõtjate nõudeid koondavaid klassihagisid on mitmete ettevõtjate ja kaubandusühenduste esitatud hagi Visa, Mastercardi ja teiste makseteenuse pakkujate vastu, kes väljastavad maksekaarte. Hagejad väitsid, et makseteenuse pakkujad sõlmisid keelatud kokkuleppe vahendustasude fikseerimiseks kaarditehingutel. 2019. aasta veebruaris kinnitas New Yorgi kohus kompromissi, mille kohaselt nõustusid Visa ja Mastercard maksma klassihagi fondi ligikaudu 6,24 miljardit dollarit.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Verbraucherrehtedurchsetzungsgesetz vom 8. Oktober 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 272, S. 2), das durch Artikel 5 des Gesetzes vom 16. Juli 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 240) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/vdug/> (27.04.2026).

¹⁰⁵ EKo C-253/23, *ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfalen GmbH v Land Nordrhein-Westfalen*, ECLI:EU:C:2025:40.

¹⁰⁶ Federal Rules of Civil Procedure. U.S. Government Publishing Office, Washington: 2025. <https://www.uscourts.gov/file/78323/download> (vaadatud 02.04.2026).

¹⁰⁷ FCRP kasutab sätete tähistamiseks inglise keeles sõna reegel, inglise keeles *rule*.

¹⁰⁸ United States District Court Eastern District of New York. *Payment Card Interchange Fee and Merchant Discount Antritrust Litigation*. 86 F.Supp. 2d 207, 213 (E.D.N.Y. 2013).

Ettevõtjate kaitse võimaldamise osas esindushagi kaudu nõustun JDM analüüsi koostajatega, et Eestis ei ole sellise laienduse järele kujunenud õiguspoliitilist vajadust.¹⁰⁹ Samuti ei ole Eesti varasemalt laiendanud EL tarbijaõigusest tulenevat kaitset väikeettevõtjatele. Ainsaks erandiks on VÕS § 45 lg 2, mis võimaldab tüüptingimuste lõpetamise nõude esitada ka mittetulundusühingul, kelle põhikirjaliseks eesmärgiks on ettevõtjate või kutsetegevusega tegelevate isikute õiguste kaitse.

Kollektiivse õiguskaitse laiendamisel võiks tulevikus kaaluda esindushagide regulatsiooni kohaldamist kõikidele isikute rühmadele, nagu see on tuntud USA õiguses. Selline lahendus võimaldaks ühe menetlusliigi alla koondada nii ASG 2 kohtuasjale sarnased konkurentsiasjad, kus kahjustatud isikuteks on ettevõtjad, kui ka vaidlused vee-, elektri- või kütteteenuse üle, kus kahjustatud isikute ring võib hõlmata korraga nii tarbijaid kui ka ettevõtjaid. Samas on ebatõenäoline, et niivõrd põhimõttelise regulatiivse muutuse jaoks leidub Eestis lähiajal poliitiline tahe.

2.1.2. Pädev üksus

Kollektiivseid esindushagisid võivad esitada üksnes pädevad üksused. TsMS § 497⁴ lg 1 määratleb riigisiseseid pädevad üksused, § 497⁵ lg 1 aga piiriülesed pädevad üksused, kellel on õigus pöörduda teise EL-i liikmesriigi kohtusse. Teises liikmesriigis tunnustatud piiriülesed pädevad üksused võivad esitada esindushagi ka Eesti kohtus ning nende kriteeriumid on kogu EL-is ühtsed (esindushagide direktiiv art 4 lg 3). Riigisiseseid pädevad üksused on nimekirja¹¹⁰ kantud üksused (magistritöö kirjutamise hetkel TTJA, AKI ja FI) või kohtu poolt *ad hoc* menetlusse lubatud üksused. Nimekirja kandmise ja *ad hoc* lubamise kriteeriumid on samad: pole maksejõuetu, pädev üksus on sõltumatu ega ole mõjutatud muudest isikutest kui tarbijatest, on loodud muude isikute mõjude ennetamise korra, rahastajate ja tarbijate huvide konflikti vältimise korra ja avalikustanud teatud info oma veebilehel (TsMS § 497⁴ lg 2 p-d 1-4). Lisaks on TKS-i alles jäänud üleliigne norm TKS § 19 lg 3, mis sätestab kohtusse pöördumise õiguse tarbijaühendustele, mille liikmeskonda kuulub vähemalt 50 isikut. Esindushagide direktiivi ülevõtmise järel on TKS § 19 lg 3 kaotanud oma funktsiooni ning tuleks kehtetuks tunnistada.

¹⁰⁹ Sein/Volens, lk 5.

¹¹⁰ Majandus- ja tööstusministri määrus nr 40. Kollektiivse esindushagi esitamiseks pädevate üksuste nimetamine. RT I, 03.01.2025, 10.

Piiriüleste esindushagide esitamise kriteeriumid on rangemad ning tulenevad esindushagide direktiivi artikli 4 lõike 3 punktidest a–f, mis on üle võetud TKS § 66² lg-s 2. Erinevalt riigisisest pädevast üksusest peab piiriülene pädev üksus olema alati kantud pädevate üksuste nimekirja, *ad hoc* menetlusse lubamine ei ole võimalik. Lisaks peab pädev üksus olema vähemalt 12 kuud tegutsenud tarbijate kaitsmisel, omama põhikirjajärgset tarbijakaitse eesmärki ning olema mittetulunduslikku laadi (TKS § 66² lg 2 p-d 1-3). Ülejäänud kriteeriumid kattuvad riigisisese pädeva üksuse nõuetega. Seega on Eestis riigisiseseks pädevaks üksuseks saamise kriteeriumid leebemad kui piiriülese pädeva üksuse puhul, mida esindushagide direktiiv ka võimaldab.¹¹¹ Paindlikkus on ette nähtud just esindushagide soodustamise eesmärgil.¹¹²

Pädevatele üksustele on antud ulatuslik kohtusse pöördumise õigus teiste isikute või avalikkuse õiguste või huvi kaitseks (TsMS § 3 lg 2). Sarnaselt on kohtusse pöördumise õigust laiendatud halduskohtumenetluses, kus valitsusväliste keskkonnaorganisatsioonide kaebeõigust eeldatakse (KeÜS)¹¹³ § 30 lg 2 alusel. Kui esindushagi esitav pädev üksus peab olema juriidiline isik, siis halduskaebuse võib esitada ka seltsing, kui liikmetel on kirjalik kokkulepe. Keskkonnaorganisatsioonidele antud lai kaebeõigus on praktikas takistanud mitmeid riigikaitse seisukohalt olulisi projekte.¹¹⁴ Riigikohtunik Ivo Pilving on seejuures juhtinud tähelepanu võimalusele, et keskkonnaühenduse vormi võidakse kasutada kuritarvituslikult juhtudel, kus kaebuse tegelik eesmärk ei ole looduskaitse, vaid muude huvide saavutamine, sealhulgas riigikaitse takistamine.¹¹⁵

Esindushagi menetluse kuritarvituste riskide tuvastamiseks tutvusin USA õiguskirjandusega. USA klassihagide suurima puudusena on toodud välja, et klassihagid on disainitud ja menetletud advokaatide tasustamiseks.¹¹⁶ Ühe empiirilise uuringu kohaselt, mis analüüsis 432 klassihagi, võib küll 60% hüvitisest olla klassi liikmetele kättesaadav, kuid praktikas jõuab

¹¹¹ Sein/Volens, lk 20.

¹¹² Kollektiivse esindushagi menetluse loomise eelnõu seletuskiri, lk 19.

¹¹³ Keskkonnaseadustiku üldosa seadus, RT I, 07.01.2026, 20.

¹¹⁴ Ehitusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (riigikaitseliste ehitiste planeerimise ja ehitamise kiirendamine) eelnõu seletuskiri. Eelnõu toimiku number: 25-1346. <https://eelvoud.valitsus.ee/main#ExqXf1s4> (vaadatud 26.03.2026), lk 4.

¹¹⁵ Pilving, I. Riigikaitse "kiirtee" kohtusüsteemis võib olla viga. ERR 17.12.2025. <https://www.err.ee/1609888078/ivo-pilving-riigikaitse-kiirtee-kohtususteemis-voib-olla-viga> (vaadatud 26.03.2026).

¹¹⁶ Pincus, lk 29.

klassi liikmeteni hinnanguliselt vaid 9% kogusummast.¹¹⁷ Klassi advokaatidele maksti seejuures keskmiselt 37,9% hüvitiste kogusummast.¹¹⁸

Tarbijateni jõudva summa ebaproportsionaalsust saab seletada asjaoluga, et klassi liikmed saavad hüvitist enamasti üksnes nõude esitamise korral, mistõttu jääb osa vahenditest sageli välja maksmata.¹¹⁹ Nõuete esitamata jätmist võib omakorda seletada sellega, et klassi liikmed ei ole klassihagist tegelikult huvitatud. Enamik klassihagisid ei ole algatatud kahjustatud tarbijate endi poolt, vaid advokaatide initsiatiivil, kelle peamine eesmärk on advokaaditasu teenimine.¹²⁰ Klassihagides on tekkinud olemuslik huvide konflikt advokaatide ja klassi liikmete poolt.¹²¹ USA klassihagide üks tuntumaid uurijaid, professor John C. Coffee on märkinud: „Selle asemel, et „käsundiaandja“ palkaks „agendi“, toimub sageli vastupidine, et advokaat leiab kliendi pärast seda, kui advokaat on esmalt uurinud ja ette valmistanud hagi“.¹²² See huvide konflikt loob stiimuli mitmesugusteks kuritarvitusteks, sealhulgas tarbijatele kahjulike kompromisside sõlmimiseks ja ülemäära agressiivseteks menetlusteks.¹²³

Saksamaa on valinud lähenemise, mis on risti vastupidine USA mudelile ja piiranud võimalusi, mille abil esindushagide esitajad (pädevad üksused) võiksid esindushagide kaudu tulu teenida. Saksamaa ettekirjutuste seaduse (saksa keeles *Unterlassungsklagengesetz*, edaspidi UKlaG)¹²⁴ § 4 ja VDuG § 2 sätestavad pädevatele üksustele ranged nõuded. Muuhulgas on kehtestatud liikmete miinimumarvu nõue, varasema aktiivse tegutsemise perioodi nõue ning keeld esitada hagisid peamiselt tulu teenimise eesmärgil. Samuti ei tohi pädevad üksused teha liikmetele väljamakseid ega maksta töötajatele ebaproportsionaalselt kõrget tasu (UKlaG § 4 lg 2 p 4). Kriteeriumid on sedavõrd piiravad, et tarbijakaitseorganisatsioonide eelnev kontroll enne pädevate üksuste nimekirja kandmist võib kesta mitu aastat.¹²⁵

¹¹⁷ Shepherd, J. M. An Empirical Survey of No-Injury Class Actions. – Emory Legal Studies Research Paper No. 16-402. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2726905> (vaadatud 26.03.2026), lk 22.

¹¹⁸ Shepherd, lk 20.

¹¹⁹ *Ibidem*, lk 17.

¹²⁰ Pincus, lk 8.

¹²¹ *Ibidem*, lk 8.

¹²² Coffee, J.C. The Regulation of Entrepreneurial Litigation: Balancing Fairness and Efficiency in the Large Class Action. The University of Chicago Law Review, 1987, Vol. 54, No. 3, lk 885.

¹²³ Pincus, lk 8.

¹²⁴ *Unterlassungsklagengesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 27. August 2002 (BGBl. I S. 3422, 4346), das zuletzt durch Artikel 62 des Gesetzes vom 4. Februar 2026 (BGBl. 2026 I Nr. 33) geändert worden ist.* – <https://www.gesetze-im-internet.de/uklag/> (vaadatud 27.04.2026).

¹²⁵ Rott, P. *et al.* Comparative Legal Study on Procedural Rules and their Impact on Collective Redress Actions in Europe. BEUC 2025. https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/BEUC-X-2025-026_Study_Procedural_Rules_Impact_on_Collective_Redress_in_EU.pdf (vaadatud 26.03.2026), lk 48.

Valdavalt avalikest vahenditest rahastatud tarbijaorganisatsioonid ehk liidumaade tarbijakeskused (saksa keeles *Verbraucherzentralen*) ja nende katusorganisatsioon VZBV loetakse automaatselt pädevateks üksusteks ja seega võivad esitada esindushagisid.¹²⁶ Uurides Saksamaa avalikku esindushagide registrit selgub, et avalikest vahenditest finantseeritud tarbijaorganisatsioonid on esitanud enamik esindushagisid.¹²⁷ Õiguskirjanduses märgitakse ka, et tarbijaorganisatsioonid konkureerivad nõudeid loovutamise abil koondavate teenusepakkujatega, kes võtavad võidu korral edukustasu 25-35% nõude suuruselt.¹²⁸

Eesti avalikest dokumendiregistritest selgub, et vähemalt üks advokaadibüroo¹²⁹ ja vähemalt üks õigusbüroo¹³⁰ on tundnud huvi pädevaks üksuseks saamise osas. Magistr töö kirjutamise seisuga ei ole neid pädevateks üksusteks nimetatud. TsMS § 497⁴ lg 2 p 2 sõltumatuse nõue ning TsMS § 497⁴ lg 2 p 4 kohustus avaldada rahastamisallikad võivad kujutada endast olulisi takistusi advokaadi- ja õigusbüroode tegutsemisele pädevate üksustena. Samas on just advokaadibürood, õigusbürood ja inkassofirmad need, kes omavad ressursse ja motivatsiooni koondada tarbijaid potentsiaalseks esindushagiks. Olen siiski seisukohal, et advokaadi- ja õigusbürood ei saa ega peaks esindushagide menetluses olema juhtival ega otsustaval positsioonil. Selline lahendus tekitaks olemusliku huvide konflikti, kuna advokaadil ei oleks enam tavapärasel tähenduses klienti, vaid ta osaleks kohtumenetluses sisuliselt iseenda huvides ja nimel, eesmärgiga saada sellest majanduslikku kasu. Advokaadibüroode puhul tekib vastuolu ka advokatuuriseaduse (AdvS)¹³¹ § 44 lõikega 3, mille kohaselt ei või advokaat õigusteenust osutades omandada kliendi õigusi. Pädev üksus käsutab aga oma menetlusõigusi (näiteks õigust esitada esindushagi avaldus ja avaldus tagasi võtta) iseseisvalt.

USA õiguses ei käsitleta advokaate klassihagis „hagejatena“. FCRP reegli 23(a)(4) kohaselt peab nn juhtiv hageja (inglise keeles *lead plaintiff* või *class representative*) õiglaselt ja adekvaatselt kaitsma klassi huve. FCRP reegli 23(e)(2)(A) kohaselt võib kohus kompromissi kinnitada ainult juhul, kui juhtiv hageja(d) ja klassi advokaadid on klassi adekvaatselt esindanud. Seega eristatakse USA õiguses selgelt klassi esindajat ja klassi advokaati. Asudes

¹²⁶ *Ibidem*, lk 48.

¹²⁷ Verbandsklageregister.

https://www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Verbraucherrechte/VerbandsklageregisterMusterfeststellungsklagenregister/Verbandsklagenregister/Verbandsklagen/Verbandsklagen_node.html (vaadatud 26.03.2026).

¹²⁸ Rott *et al.*, lk 46.

¹²⁹ Advokaadibüroo Hedman Partners & Co OÜ. Kollektiivse esindushagi esitamiseks pädev üksus. <https://adr.rik.ee/mkm/dokument/18330902> (vaadatud 26.03.2026).

¹³⁰ Õigusbüroo HUGO legal. Päring kollektiivse esindushagi pädeva asutuse teemal. <https://adr.rik.ee/mkm/dokument/17126332> (vaadatud 26.03.2026).

¹³¹ Advokatuuriseadus. RT I, 14.03.2025, 4.

klassi esindama, võtab juhtiv hageja endale usalduslikud kohustused puuduvate klassiliikmete ees.¹³² Kuna kohtumenetluse tulemus võib mõjutada või isegi lõpetada puuduvate klassiliikmete õigusi, ilma et neil oleks tegelikku võimalust menetluses aktiivselt kaasa rääkida, peab juhtiv hageja seadma klassi huvid enda omadest ettepoole.¹³³

Kokkuvõtvalt leian, et juhul, kui Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium võimaldaks oma halduspraktikas õigusbüroodel ja advokaadibüroodel saada pädevateks üksusteks, suureneks tõenäoliselt ka esindushagide esitamise aktiivsus Eestis. See ei oleks siiski minu hinnangul õige lahendus ega kooskõlas esindushagide direktiivi mõtte ja eesmärgiga. Siinkohal on kõnekaks näiteks huvide kolmnurga probleem, mida on USA klassihagide kontekstis kirjeldatud järgmiselt: hageja esindaja võib sõlmida kompromissi liiga vara või liiga soodsatel tingimustel selleks, et tagada endale tasu; kostja võidab sellest, sest vaidlus laheneb odavamalt, kui selle tegelik väärtus eeldaks; ning kohus võib sellise lahendusega kaasa minna, et kohtuasi oma kalendrist kustutada.¹³⁴ Tarbijate rühma ehk klassi huvid on väljaspool seda kolmnurka.¹³⁵ Kolmnurga tekke vältimiseks peab esindushagi menetluses olema tarbijate õiguste kaitsmisest huvitatud menetlusosaline.

Leian, et regulatsiooni arengusuund võiks olla selline, et oma huvide kaitseks koonduda soovivatel tarbijatel oleks võimalik lihtsasti asutada mittetulunduslik tarbijaühendus ning kasutada oma õiguste kohtulikuks kaitseks lihtsustatud menetlust. Seejuures võiks kohtule anda teatava diskretsiooniõiguse hinnata, kas asutatud tarbijaühendus tegutseb ka tegelikkuses tarbijakaitselistel eesmärkidel, võttes regulatsiooni loomisel eeskujuks näiteks FCRP reegli 23(a)(4). Kehtiva TsMS § 497² lõigetes 3 ja 4 sätestatud kriteeriumid seavad pädevatele üksustele suure bürokraatliku koorma, suunates neid koostama sisekordi ja looma veebilehti. Tegelikkuses ei pruugi sisekorrad ega veebileht peegeldada tegelikku olukorda ega välistada pahatahtlike esindushagide esitamist, mistõttu võiks need nõuded kehtetuks tunnistada.

¹³² Alexander, J.C. An Introduction to Class Action Procedure in the United States. Presented Conference: Debates over Group Litigation in Comparative Perspective. Geneva 2000. <https://www.sarrafgentile.com/wp-content/uploads/pdf/An-Introduction-to-Class-Actions.pdf> (vaadatud 25.03.2026), lk 7.

¹³³ *Ibidem*.

¹³⁴ Hensler, lk 98.

¹³⁵ *Ibidem*.

2.1.3. Sama nõude mitmekordse menetlemise keeld

TsMS § 497⁹ lg 1 sätestab: „Kohus ei võta menetlusse kollektiivset esindushagi, kui kohtu menetluses on kollektiivne esindushagi sama puudutatud isiku vastu sama eseme kohta samal alusel.“ Sätte eesmärgiks on reguleerida *lis pendens* olukordi, kus ühe ettevõtja esitatakse mitu paralleelset esindushagi. Üldine paralleelsete menetluste keeld (TsMS § 371 lg 1 p 5) ei välista teise esindushagi menetluse algatamist sama ettevõtja vastu teise pädeva üksuse poolt, kuna menetlusosalised on erinevad. Sama nõude mitmekordse menetlemise keeldu ei tulene esindushagide direktiivist. Esindushagide direktiivi art 9 lg 4 kohaselt ei tohiks olla lubatud ühe tarbija osalemine mitmes esindushagis ning ühe tarbija poolt esindushagi ja individuaalhagi korraga.

TsMS § 497⁹ lg 1 ei kehtesta täielikku mitmekordse menetlemise keeldu nagu võiks eeldada sätte pealkirja põhjal. Teine pädev üksus võib ettevõtja vastu esitada uue esindushagi pärast seda, kui eelmises esindushagis on lahend tehtud. Põhjus seisneb selles, et TsMS § 497⁹ lg 1 näeb menetlusse võtmisest keeldumise ette üksnes juhul, kui sama asi on alles kohtu menetluses, mitte siis, kui lahend on juba tehtud. Võrdluseks eristavad TsMS § 371 lg 1 p 4 ja p 5 selgelt jõustunud lahendi olemasolu ning paralleelse menetluse olemasolu kui iseseisvaid keeldumise aluseid. TsMS § 371 kommentaarides on kinnitatud, et kui hagi on menetluses, välistab samasuguse hagi menetlusse võtmist TsMS § 371 lg 1 p 5.¹³⁶ Kui otsus on jõustunud, välistab sama asja menetlemise § 371 lg 1 p 4.¹³⁷ TsMS § 497⁹ lg 1 sõnastus on analoogne TsMS § 371 lg 1 p-ga 5 ja reguleerib üksnes *lis pendens* olukordi. Tõenäoliselt ei vasta selline regulatsioon seadusandja tahtele. Seletuskirjas on rõhutatud, et pärast ühe pädeva üksuse poolt esindushagi esitamist peaks teiste pädevate üksuste poolt samade nõuete esitamine olema välistatud.¹³⁸ Kehtiva normisõnastuse alusel ei ole selline tõlgendus aga võimalik.

Mitme esindushagi menetlemise keeld on ette nähtud ka ELI/UNIDROIT tsiviilkohtumenetluse mudelreeglis¹³⁹ 211 lg 2 ja Saksamaa VDuG §-s 8. ELI/UNIDROIT mudelreeglite selgituses märgitakse, et reegel 211 lg 2 võib soodustada n-ö võidujooksu kohtumajani pädevate üksuste vahel.¹⁴⁰ Küll aga on võidujooksu riskid mudelreeglites maandatud, sest pädev üksus, kes

¹³⁶ Velbri, E.K. TsMSK § 371/3.3.5.1.c.

¹³⁷ *Ibidem*.

¹³⁸ Kollektiivse esindushagi menetluse loomine eelnõu seletuskiri, lk 24.

¹³⁹ ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure, https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf (vaadatud 09.02.2026), lk 377.

¹⁴⁰ *Ibidem* lk 378.

soovib esindushagi esitada, valitakse 213 lõigetes 2 ja 3 sätestatud korra alusel, mis ei tugine „kes ees, see mees“ põhimõttel (inglise keeles *first-filed approach*).¹⁴¹ Lisaks võimaldab reegel 213 lg 3 kohtul valida mitu pädevat üksust, kes tegutseks ühiselt. Eestis on olukord vastupidine, sest esindushagide esitamisel kehtib „kes ees, see mees“ põhimõte ning kohtul puudub võimalus võtta menetlusse hiljem esitatud esindushagi, kui esimene esindushagi vastab nõuetele. See võib tekitada menetlusliku tõkke olukorras, kus esimene pädev üksus ei ole tegelikult suuteline tarbijaid tõhusalt kaitsma. Näiteks võib esindushagi esitada juhuslik MTÜ, kellel puuduvad rahalised või organisatsioonilised ressursid menetluse jätkamiseks, mistõttu menetlus takerdub. Samal ajal ei saa riiklik pädev üksus, näiteks TTJA, tarbijate huvides sekkuda, kuigi oleks selleks sisuliselt paremini võimeline.

Halvematel juhtudel loob selline süsteem ka kuritarvituste ohu, kus rikkumise toime pannud ettevõtja soodustab või isegi algatab enda vastu esindushagi. Sarnaseid olukordi on täheldatud ka USA-s. Professor John C. Coffee on osutanud, et kuigi klassihagi loodi algselt hagejate võimestamiseks, on see ajas arenenud mehhanismiks, mis üha enam teenib kostjate huve. Masskahju põhjustanud ja pankrotiohuga silmitsi seisvad ettevõtted on hakanud aktiivselt taotlema klassihagi menetluse algatamist, et saavutada kõigi suhtes kehtiv ja odav kompromisslahendus, mis välistaks edasised klassihagid. Coffee kirjeldab seda arengut kui „kokkumängutehnoloogiat“, kus ettevõtja ja väike ring koostööalteid klassihagi advokaate lepivad kompromissis kokku juba enne hagi esitamist. Tema hinnangul on oht, et klassihagid kujunevad eeskätt kostjaid kaitsvaks instrumendiks, mitte tõhusaks ja õiglaseks kollektiivse õiguskaitse vahendiks.¹⁴²

Leian, et TsMS § 497⁹ lg 1 võib osutada suureks takistuseks esindushagide esitamisel ja tekitada menetluse kuritarvitamise ohu. Seetõttu peaks sätte kehtetuks tunnistama. Kui menetluse peatamise vajadus peaks praktika tekkima, siis saaks seda teha ka TsMS § 356 lg 1 alusel, kui otsus sõltub sellise õigussuhte olemasolust või puudumisest, mis on teise käimasoleva kohtumenetluse ese.

¹⁴¹ *Ibidem*, lk 378.

¹⁴² Coffee, J.C. Corruption of the Class Action: The New Technology of Collusion, 80 Cornell L. Rev. 851 (1995) <http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol80/iss4/4> (vaadatud 09.02.2026).

2.1.4. Esindushagi rahastamine

Kui esindushagiga esitatakse ÕKV-de kindlaksmääramise taotlus või mõlemad taotlused koos, siis peab pädev üksus selgitama oma rahastust esitades kohtule finantsülevaate (TsMS § 497⁸ lg 1). Kui rahastamises esineb probleeme, annab kohus tähtaja nende kõrvaldamiseks, puuduste kõrvaldamata jätmisel jäetakse esindushagi läbi vaatamata (TsMS § 497⁸ lg 3). Üksnes ettekirjutuse taotlemisel piisab kui pädev üksus on avalikustanud oma veebilehel üldise teabe oma rahastamisallikate kohta (TsMS § 497⁴ lg 2 p 4).

Rahastamisvõimalused on esindushagide edukuse seisukohalt keskse tähtsusega.¹⁴³ Seetõttu on rahastamine ka välismaa õiguskirjanduses üks kõige uuritumaid teemasid, mille kohta on koostatud mitmeid võrdlevaid analüüse. Esindushagide direktiiv reguleerib rahastamist üldiselt, jättes liikmesriikidele ulatusliku kaalutlusruumi rahastamislahenduste lubamisel või piiramisel. Eestis on otsesõnu lubatud järgmised rahastamisvõimalused: menetlusvälise isiku poolne rahastamine, mille puhul rahastaja võib saada kuni 30% hüvitisest (TsMS § 497⁷ lg-d 4); rahastamine organisatsiooni liikmete võrdsetest sissemaksetest (TsMS § 497⁷ lg 3), rahastamine annetustest, sealhulgas kauplejate annetustest (TsMS § 497⁷ lg 3) ja menetlusega ühinemise tasu (TsMS § 497⁷ lg 5). Kuigi muud rahastusviisid ei ole iseenesest keelatud, peab rahastamine nii konkreetse esindushagi kui ka pädeva üksuse tegevuse lõikes olema alati läbipaistev, sõltumatu ja huvide konflikti välistav.

Menetlusvälise isiku poolset rahastamist (inglise keeles *third-party litigation funding*) peetakse kõige efektiivsemaks esindushagide soodustamise viisiks. Näiteks on kõik seni Hollandis esitatud esindushagid olnud rahastatud menetlusvälise isiku poolt. Sarnased trendid on täheldatavad ka Ühendkuningriigis ja Austrias, kus mitmed esindushagid poleks ilma menetlusvälise isiku rahastamiseta võimalikud olnud. Eesti on üks vähestest liikmesriikidest, kes on seadnud rahastamisele täiendava takistuse: 30% tulemustasu ülempiiri. Eesti ja Poola on kehtestanud 30% ülempiiri, Saksamaa on seadnud 10% ülempiiri, Kreeka ja Iirimaa on menetlusvälise isiku rahastamise täielikult keelanud. Ülejäänud liikmesriigid on piirdunud esindushagide direktiivi art 10 miinimumnõuete ülevõtmisega: rahastaja ei tohi mõjutada

¹⁴³ Funding of collective redress Financing options in the EU and beyond. BEUC 2022. https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/BEUC-X-2022-116_Funding_of_collective_redress.pdf (vaadatud 26.03.2026), lk 7.

esindushagi raames põhjendamatult pädeva üksuse otsuseid, esindushagi ei tohi esitada rahastaja konkurendi vastu ja pädev üksus peab esitama finantsülevaate.¹⁴⁴

USA-s levinud praktika kohaselt rahastavad klassihagisid advokaadid tulemustasu kokkulepete kaudu. USA tarbijate finantsilise kaitse büroo (inglise keeles *Consumer Financial Protection Bureau*) uuringu järgi ulatusid 419 klassihagis advokaaditasud kokku 424 miljoni dollarini, mis tähendab keskmiselt enam kui miljon dollarit ühe menetluse kohta.¹⁴⁵ Sama uuring näitas, et hagejate advokaatidele makstud tasu moodustas keskmiselt 41% avaldatud kokkuleppesummast, mediaanina 46%.¹⁴⁶ Uuringus käsitletud andmete põhjal ei ole võimalik arvutada advokaaditasude suhet tegelikult klassiliikmetele välja makstud summadesse, kuid see osakaal on ilmselgelt veelgi suurem, sest märkimisväärne osa kokkuleppesummadest suunatakse annetusteks *cy-pres* doktriini järgi. *Cy-pres* doktriini rakendatakse siis, kui klassi liikmed ei nõua hüvitist välja või hüvitise jaotamine ei ole kulutõhus, sellistel juhtudel võib kohus suunata raha heategevusorganisatsioonile, kes on seotud klassihagi aluseks olnud probleemiga.¹⁴⁷ Näide *cy-pres* doktriini kohaldamisest on 2008. aasta klassihagi Facebooki vastu, mis lõppes 9,5 miljoni dollari suuruse kompromissiga, millest 3,2 miljonit kulus hagejate advokaaditasude.¹⁴⁸ Kuna ülejäänud 6,3 miljoni dollari jagamine suure hulga klassi liikmete vahel oleks tähendanud tühiselt väikeseid hüvitisi, siis suunati see raha uue heategevusfondi loomiseks, mis rahastab organisatsioone, kes tegelevad avalikkuse harimisega veebipriivaatsuse teemadel.¹⁴⁹

TsMS ega esindushagide direktiiv ei reguleeri, kas ja mis tingimustel võivad advokaadid osutada pädevatele üksustele õigusteenust tulemustasu alusel. AdvS § 61 lg 3 alusel on tulemustasu kokkulepped lubatud. Ka õiguskirjanduses on leitud, et Eestis on esindushagide puhul lubatavad ka „*no-win, no-fee*“ tüüpi kokkulepped või muud analoogsed tasustamisviisid.¹⁵⁰ Riigikohtu praktika kohaselt tuleb õigusabikulude väljamõistmisel esitada dokumendid õigusabi osutamisele kulunud aja ning tehtud toimingute kohta.¹⁵¹ Seejärel saab

¹⁴⁴ Justice unchained, BEUC's view on third party litigation funding for collective redress. BEUC 2024. https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/BEUC-X-2024-091_Third_Party_Litigation_Funding.pdf (vaadatud 09.02.2026), lk 6 ja 10.

¹⁴⁵ Consumer Fin. Protection Bureau, Arbitration Study: Report to Congress 2015, https://files.consumerfinance.gov/f/2015039_cfpb_arbitration-study-report-to-congress-2015.pdf (vaadatud 09.02.2026), section 8 lk 33.

¹⁴⁶ *Ibid*, section 8 lk 34.

¹⁴⁷ Cornell Law School Legal Information Institute, “*cy pres doctrine*” https://www.law.cornell.edu/wex/cy_pres_doctrine (vaadatud 09.02.2026).

¹⁴⁸ *Marek v. Lane*, 134 S. Ct. 8, 8 (2013).

¹⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁵⁰ Ginter, C., Liiv, E. *Collective Litigation in Europe: Law and Practice*. Juris Publishing LLC 2025, lk 227.

¹⁵¹ RKTkm 3-2-1-112-09, p 15.

kohus hinnata tehtud toimingute põhjendatust ja vajalikkust TsMS § 175 lg 1 tähenduses.¹⁵² Vajalik ja põhjendatud ajamahu saab hüvitada sama hinnaga, mis ta oleks olnud tavapärase tunnitaskokkuleppe korral.¹⁵³

Tulemustasu kokkulepet esindajaga ei saa käsitada menetlusvälise isiku rahastamisena, sest menetlusosalise lepinguline esindaja ei ole TsMS-i tähenduses menetlusväline isik. Seega ei kohaldu esindaja tulemustasu kokkuleppele 30% tulemustasu ülempiir (TsMS § 497⁷ lg 4) ega TsMS § 497⁷ lg 2 kriteeriumid. Seda tõlgendust kinnitab täiendavalt Euroopa Komisjoni soovitus 2013/396/EL, mis eristab juristide tasustamist ja kolmanda isiku poolsest rahastamist.¹⁵⁴ Soovituse kohaselt peaksid liikmesriigid esindushagide puhul keelama juristide tulemustasud ning erandjuhtudel, mil tulemustasu siiski lubatakse, kehtestama esindushagidele spetsiifilised tasustamise erireeglid.¹⁵⁵ Eestis on tulemustasu kokkulepped esindajaga lubatud ja erireegleid kehtestatud ei ole.

Eesti TsMS võimaldab esindushagide puhul mitmeid paindlikke rahastamisvõimalusi. See loob iseenesest head eeldused esindushagide esitamiseks. Siiski, arvestades menetlusvälise rahastamise laialdast levikut teistes EL-i liikmesriikides, võiks kaaluda 30% tulemustasu ülemmäära kaotamist. (TsMS § 497⁷ lg 4). Advokaatide tulemustasud peaksid jääma lubatuks, kuid kuritarvituste vältimiseks peaks kontrollima tulemustasu kokkulepete vastavust TsMS § 497⁷ lg 2 kriteeriumitele. Kõige enam tuleks lubada ja soodustada pädevate üksuste isefinantseerimist: menetlusega ühinemise tasu, liikmetasude ja annetuste kaudu. Kõige paremaks lahenduseks võib olla menetlusega ühinemise tasu, mis lepitaks tarbijaga kokku tulemustasuna. Tulemustasul põhinev ühinemistasu ei takista tarbija õiguste tõhusat teostamist, mis on kooskõlas TsMS § 497⁷ lõikega 5. Selline mudel võimaldab pädevatel üksustel koguda vahendeid esindushagide algatamiseks ja muude kulude katmiseks, säilitades samal ajal pädevate üksuste sõltumatuse.

¹⁵² *Ibidem*.

¹⁵³ Kõve, V., Velbri, E-K. TsMS § 175/3.4.3.2.b. – Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2018.

¹⁵⁴ Komisjoni Soovitus, 11. juuni 2013, ühiste põhimõtete kohta, mida kohaldatakse liikmesriikide keelava iseloomuga ja kahju hüvitamisele suunatud kollektiivsete õiguskaitsevahendite suhtes ELi õigusest tulenevate õiguste rikkumise puhul (2013/396/EL), p 15 ja 30.

¹⁵⁵ *Ibidem*, p 30.

2.1.5. Tarbijate miinimumarv, otstarbekus ja nõuete sarnasus

TsMS § 497² lõigetes 1 ja 2 on sätestatud lubatavuse kriteeriumid, mis kehtivad ainult ÕKV-de kindlaksmääramise esindushagi suhtes. Esindushagi menetlus peab olema otstarbekas, tarbijate nõuded peavad olema piisavalt sarnased ja täidetud peab olema tarbijate miinimumarv. Kriteeriumid seadmine on iga liikmesriigi pädevuses ehk pole esindushagide direktiivi poolt ette kirjutatud (esindushagide direktiivi pp 12).

Valitsusasutuse esitatud esindushagiga peab liituma vähemalt 20 tarbijat ning eraõigusliku pädeva üksuse esitatud esindushagiga vähemalt 10 tarbijat. Tarbijate miinimumarvu nõue, mis on sätestatud TsMS § 497² lg-s 1, lisati seadusesse alles Riigikogus.¹⁵⁶ Algselt ei olnud sellise nõude kehtestamist plaanitud. Miinimumarvu nõuet ei kohaldata piiriülese pädeva üksuse puhul. Liituvad tarbijad peavad olema kokku tulnud kohtu määratud tähtajaks (TsMS § 497¹⁶ lg 1). Kui nõutavat arvu tarbijaid tähtajaks ei liitu, jätab kohus avalduse läbi vaatamata (TsMS § 497¹⁷ lg 5).

Otstarbekuse kriteeriumit rõhutab nii TsMS § 497² lg 1 esimene pool „kui avalduse eset ja tõendeid arvestades on asja menetlemine kollektiivse esindushagina otstarbekas“ kui ka TsMS § 497² lg 2 teine pool „mille menetlemine ühe kollektiivse esindushagina võimaldab need kiiremalt või lihtsamalt lahendada.“ Eelkõige tuleks otstarbekuse kriteeriumi täidetust analüüsida vaatest, kas individuaalvaidluste korral tuleks samasuguseid või sarnaseid õigusküsimus käsitleda mitmes kohtumenetlustes.¹⁵⁷ Kohtul on otstarbekuse kriteeriumi sisustamisel lai diskretsiooniruum. Olukord on sarnane hagide liitmisega TsMS § 374 alusel, kus kohus ei lähtu mitte niivõrd formaalse eelduse täidetusest, vaid sellest, kas asjade liitmine on regulatsiooni üldist eesmärki arvestades mõistlik.¹⁵⁸ Otstarbekuse või efektiivsuse kriteerium on esindushagide puhul tavaline kriteerium ka teistes riikides: näiteks Soomes, Taanis ja Leedus.¹⁵⁹ ELI/UNIDROIT tsiviilkohtumenetluse reegli 212 lg 1 p a kohaselt võib esindushagi menetlust kasutada, kui see lahendab vaidluse efektiivsemalt, kui grupi liikmete

¹⁵⁶ Muudatusettepanekute loetelu tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kollektiivse esindushagi menetluse loomine) eelnõu juurde, <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/84bb9880-642b-4e38-95bd-ec03ec23eddb/tsiviilkohtumenetluse-seadustiku-ja-teiste-seaduste-muutmise-seadus-kollektiivse-esindushagi-menetluse-loomine/> (vaadatud 09.02.2026), lk 1.

¹⁵⁷ Kollektiivse esindushagi menetluse loomine eelnõu seletuskiri, lk 16.

¹⁵⁸ Kõve/Järvekülg. TsMKS § 374/3.2.1.

¹⁵⁹ Sein/Volens, lk 8.

individuaalnõuete liitmine. Seega pole Eesti TsMS otstarbekuse kriteeriumi poolest eriline: kriteerium peegeldab menetlusökonomiat, mis on esindushagi üks põhilise eesmärke.

TsMS § 497² lg 2 sätestab, et kohus võib esindushagina menetleda tarbijate või andmesubjektide „piisavalt sarnaseid nõudeid, mis on seotud sarnaste fakti- või õigusküsimustega“. Selleks, et nõuete sarnasus välja selgitada peab pädev üksus avalduses kirjeldama, millist tarbijate või andmesubjektide rühma puudutatud isiku rikkumine mõjutab ja milliseid õiguslikke küsimusi tuleb esindushagiga lahendada (TsMS § 497¹⁰ lg 1). Sellisteks õiguslikeks küsimusteks võivad olla, kuidas konkreetsel juhul arvutada tarbijale tekitatud kahju suurus: millistest komponentidest selle kahju suurus sõltub, kas see on erinevate tarbijagruppide (näiteks erineva väljalaskeaastaga autode omanike) puhul erinev, kas ja kuidas tuleks kahjuhüvitise või tagasitaitmise võlasuhte arvutamisel võtta arvesse tarbija saadud kasutuseeliseid.¹⁶⁰

Nõuete sarnasuse kriteeriumis pole Eesti innovatsiooni teinud. Näiteks Saksamaal peavad tarbijate nõuded olema „olulises osas samad“ (saksa keeles *im wesentlichen gleichartig sind*) (VDuG § 15 lg 1). Kriteeriumi sõnastus Saksamaal on teadlikult pehmem versioon varasemast „samasuse“ kriteeriumis. VDuG § 15 lg 1 punktide 1 ja 2 kohaselt on nõuded olulises osas samad, kui need põhinevad samadel asjaoludel (üksikust sündmusest tulenev masskahju) või võrreldavate asjaolude kogumil (ühest põhjusest tulenev masskahju) ning kui nende lahendamisel on määravad samad faktilised ja õiguslikud küsimused. „Olulises osas samasuse“ kriteerium on paratamatult mõnevõrra ebamäärane ning on ette näha, et ettevõtjad näevad selles potentsiaalset kaitseargumenti.¹⁶¹

USA FCRP reegli 23(a) kohaselt peab klassihagi lubatavuseks olema täidetud neli eeldust: klass peab olema nii arvukas, et kõigi liikmete liitmine menetlusse oleks ebapraktiline; klassi liikmetel peavad olema ühised õiguslikud või faktilised küsimused; klassi nõuded või vastuväited peavad olema tüüpilised klassi nõuetele või vastuväidetele; ning esindajad peavad suutma klassi huve õiglaselt ja adekvaatselt kaitsta. Neid nelja tingimust nimetatakse vastavalt arvukuseks, ühisuseks, tüüpilisuseks ja esinduse adekvaatsuseks. Kui need eeldused on täidetud, peab hagi lisaks kuuluma ühte FCRP reegli 23(b) sätestatud kategooriasse. Rahalise hüvitise nõuded esitatakse enamasti FCRP reegli 23(b)(3) alusel. Sel juhul tuleb peale FCRP reegli 23(a) tingimuste täita veel kaks nõuet: esiteks peavad klassi ühised õigus- või

¹⁶⁰ Sein/Volens, lk 9.

¹⁶¹ Rott *et al*, lk 49

faktiküsimused olema ülekaalus võrreldes üksikliikmeid puudutavate küsimustega, teiseks peab klassihagi olema õiglasem ja tõhusam kui muud võimalikud menetlusviisid.¹⁶²

Kuigi USA klassihagi lubatavuse kriteeriumid on Eesti kollektiivse esindushagi kriteeriumitest oluliselt detailsemad ning nendest ka sisuliselt mõnevõrra erinevad, on kahe regulatsiooni vahel siiski võimalik täheldada mitmeid olulisi sarnasusi. Otstarbekuse kriteerium sisaldub FCRP reegli 23(b)(3) teises osas. Piisava liikmete arvu nõue tuleneb FCRP reeglist 23(a)(1) ning ühiste fakti- või õigusküsimuste nõue FCRP reeglist 23(a)(2). Üks tuntumaid kohtuasju, milles klassihagi ei vastanud ühisuse nõudele on *Wal-Mart Stores, Inc. v. Dukes*. Selles kohtuasjas süüdistasid ligikaudu 1,5 miljonit naistöötajat Walmarti kontserni süsteemses soolises diskrimineerimises palkade ja edutamiste osas.¹⁶³ USA Ülemkohus leidis, et klassihagi ei vasta FCRP reegli 23(a)(2) kohasele ühise fakti- või õigusküsimuse nõudele.¹⁶⁴ Kohus rõhutas, et ühisuse (inglise keeles *commonality*) nõue eeldab sellise ühise õigus- või faktilise küsimuse olemasolu, mille lahendamine võimaldab otsustada iga üksiknõude keskse küsimuse „ühe hoobiga“.¹⁶⁵

Otstarbekuse ja nõuete piisava sarnasuse kriteeriumit sisustav kohtupraktika hakkab tõenäoliselt määrama, millistes olukordades esindushagisid Eestis tegelikult kasutada saab. Seetõttu on oluline, et kujunev kohtupraktika ei muutuks põhjendamatult piiravaks ega ahendaks esindushagi kasutusvõimalusi. Positiivsena saab esile tuua, et seadus võimaldab tugineda nii ühistele õigus- kui ka faktilistele küsimustele ning annab kohtule ulatusliku kaalutusruumi. Tarbijate miinimumarvu puhul on ebatõenäoline, et nii madal alampiir hakkaks praktikas esindushagide esitamist oluliselt takistama.

2.2. Menetluse käik

Kohus peab lahendama tsiviilasja õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega (TsMS § 2). Esindushagide puhul on tegemist oluliselt keerukamate ja mahukamate menetlustega võrreldes individuaalhagidega. Seetõttu on selgete ja paindlike menetlusreeglite olemasolu eriti tähtis, et tagada vaidluse lahendamine mõistliku aja jooksul. Kui esindushagide menetlus venib liialt pikaks, võivad tarbijad eelistada pöörduda oma nõudega kohtusse

¹⁶² Alexander, lk 4-5.

¹⁶³ Supreme Court of United States, *Wal-Mart Stores, Inc. v. Dukes*, 564 U.S. 338 (2011). <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/564/10-277/index.pdf> (vaadatud 26.03.2026), lk 2.

¹⁶⁴ *Ibidem*.

¹⁶⁵ *Ibidem*.

individuaalhagi korras või koguni loobuda oma õiguste kaitsest. Näiteks võib menetlust venitada iga tarbija nõude individuaalne väljaarvutamine.

2.2.1. Hagita menetlus

Esindushagide direktiivi art 17 lg 1 sätestab, et ettekirjutuse taotlemiseks esitatud esindushagisid menetletakse võimalikult otstarbekalt ja kiirelt. Sama artikli teine lõige sätestab, et ajutise meetme taotlemiseks esitatud esindushagisid menetletakse asjakohasel juhul lihtmenetluses. Lisaks paneb esindushagide direktiiv kohtule mitmes menetluse etapis aktiivse rolli: kohus peab omal algatusel kontrollima pädeva üksuse rahastamist (art 10 lg 3) ning hindama kompromissi lubatavust (art 11 lg 2).

Eestis on esindushagide menetlus ette nähtud hagita menetluses. Hagita menetluse valikul on lähtunud JDM analüüsi soovitusel, kus on peamiste kaalutlustena toodud, et hagita menetluses on kohtul võimalus omal algatusel teostada kontrolli menetlusesse kaasatud isikute ringi üle, koguda ise tõendeid ja lahendada asja paindlikumalt, olemata seotud menetlusosaliste esitatud asjaoludega ja taotlustega (TsMS § 477 lg 5).¹⁶⁶ Seletuskirjas on märgitud, et hagita menetlus on valitud praktilistel, mitte õigusteoreetilistel kaalutlustel.¹⁶⁷ Hagita menetlus on eelduslikult efektiivsem, kontsentreeritum ja odavam (sest puudub vajadus kasutada professionaalset õigusabi).¹⁶⁸ Samuti on seletuskirjas kaalutlusena toodud, et kohtu aktiivsemat rolli võib põhjendada esindushagide olulise ühiskondliku mõjuga.¹⁶⁹ Hagita menetluse põhiliseks erinevuseks võrreldes hagimenetlusega on kohtul lasuv uurimisprintsip. Kohus peab ise faktilises olukorras selgust looma ja tõendeid koguma.¹⁷⁰ Kohus vastutab selle eest, et asi saaks lahendatud vajalikus ulatuses ning kõiki tähtsust omavaid asjaolusid arvestades.¹⁷¹ Oluliseks erinevuseks on, et hagita menetluses ei pea korraldama kohtuistungit (TsMS § 477 lg 2).

Tegemist on olulise erinevusega võrreldes Saksamaaga, kus pädev üksus peab ise tooma kõik vajalikud asjaolud kohtu ette. Esindushagi menetlusele laienevad kõik tavapärasel tsiviilkohtumenetluse reeglid nii ÕKV-de kindlaksmääramise esindushagi puhul (VDuG § 13 lg 1) kui ka ettekirjutuse esindushagi puhul (UKlaG § 5). Saksamaal on leitud, et tüüpimusi

¹⁶⁶ Sein/Volens, lk 18.

¹⁶⁷ Kollektiivse esindushagi menetluse loomine eelnõu seletuskiri, lk 10-11.

¹⁶⁸ *Ibidem*.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹⁷⁰ *Ibidem*.

¹⁷¹ *Ibidem*.

puudutavates hagides ei tekita see üldjuhul probleeme, kuna asjakohased tingimused on kas internetis kättesaadavad või tarbijaühendusele tema nõustamistegevuse kaudu teada.¹⁷² Raskused võivad tekkida vaid erandjuhtudel, näiteks siis, kui tarbijaühendus soovib kontrollida, kas pärast ettekirjutust muudetud tingimused olid õiguslikult kehtivad.¹⁷³

USA klassihagi menetlus on samuti võistlev menetlus, mis on USA kohtumenetluse traditsioone arvestades ootuspärane. See ei tähenda siiski, et klassi kollektiivsete huvide kaitse oleks jäetud üksnes menetlusosaliste hooleks. Näiteks peab ka USA-s kohus alati kontrollima kompromissi tingimusi, et need oleksid õiglased, mõistlikud ja adekvaatsed (FRCP reegel 23(e)(2)). Nagu eelnevalt kirjutasin, on USA õiguskirjanduses klassihagimenetluse ühe probleemina osutatud huvide kolmnurgale, mille kohaselt advokaadi huviks on tagada endale tasu, kostja huviks saavutada võimalikult soodne kompromiss ning kohtuniku huviks lõpetada menetlus.¹⁷⁴ Juhtiva hageja ülesanne on seejuures seista klassi liikmete huvide eest. Samas on leitud, et uurimispõhimõtte traditsiooniga kontinentaalsetes õigussüsteemides võib kohtu järelevalve kollektiivsete huvide üle osutada tulemuslikuks.¹⁷⁵

Eesti õiguskirjanduses on leitud, et hagita menetluse keskne tunnus on kohtu ühiskondlikult korraldav ja õiguslikke probleeme ennetav funktsioon, mis ulatub kaugemale menetlusosaliste vahelise õigussuhte reguleerimisest.¹⁷⁶ Just hagita menetluses tehtavate lahendite ulatusliku ühiskondliku mõju tõttu on kohtu roll selles menetluses hagimenetlusega võrreldes märksa aktiivsem.¹⁷⁷ Samadel põhjustel pean ka mina hagita menetluse valikut põhjendatuks. Kohtul peab olema aktiivne roll tarbijate huvide kaitsel. Uurimispõhimõtte kohustab kohut kontrollima, et menetlus teeniks tarbijate huve.

Hagita menetluse valiku probleemid ilmnevad aga eelkõige normitehnilisel tasandil. Hagita asjad vaadatakse üldjuhul läbi hagimenetluse sätete kohaselt, arvestades hagita menetluse kohta sätestatud erisusi (TsMS § 477 lg 1). Nii saab esialgset õiguskaitset kohaldada üksnes seaduses sätestatud juhul (TsMS § 477¹). Samuti on menetluskulude tagatis ette nähtud üksnes hagimenetluses (TsMS § 196 lg 1) ning vaheotsuse tegemise võimalus samuti üksnes hagimenetluses (TsMS § 449 lg 1).

¹⁷² Rott, lk 22.

¹⁷³ *Ibidem*.

¹⁷⁴ Hensler, lk 98.

¹⁷⁵ Alexander, lk 20.

¹⁷⁶ Kõve/Järvekülg. TsMSK hagita menetlus 1.2.c.

¹⁷⁷ *Ibidem*.

Menetluskulude tagatise regulatsioonis ilmneb probleem. Kui avaldaja taotles üksnes ettekirjutust, siis ei ole menetluskulude tagatise nõudmine võimalik, sest TsMS § 497¹⁴ sõnastust seda ette ei näe. Selline lahendus loob võimaluse regulatsiooni kuritarvitamiseks. Nimelt võivad *ad hoc* kohtumenetluse tarbeks asutatud pädevad üksused testida, kas teatav ettevõtluspraktika võib kujutada endast tarbijaõiguste rikkumist, esitades esialgu üksnes ettekirjutuse taotluse. Avaldajal puudub kohustus taotleda kohe ÕKV-de kindlaksmääramist, seda on võimalik teha hiljem. Seetõttu võib avaldaja jaoks olla majanduslikult otstarbekas piirduda esialgu üksnes ettekirjutuse taotlusega ning hinnata selle menetluse tulemust. Kui kohus rahuldab ettekirjutuse taotluse, on rikkumine juba tuvastatud ning ÕKV-de kindlaksmääramine on avaldaja jaoks oluliselt lihtsam. Kui aga ettekirjutuse taotlus jäetakse rahuldamata, võib avaldaja olla selleks ajaks maksejõuetu. Sellisel juhul võib ettevõtja, kes on kandnud menetluses tuhandetesse või isegi kümnetesse tuhandetesse eurodesse ulatuvaid õigusabikuluseid, jääda ilma tegelikust võimalusest menetluskulude hüvitamist sisse nõuda. Sellist lahendust ei olnud JDM analüüsis ette nähtud.¹⁷⁸ Samuti ei nähtu seletuskirjast, et seadusandja oleks sellist eesmärki taotlenud.¹⁷⁹ Probleemi lahendamiseks peaks menetluskulude tagatist võimaldama nõuda ka üksnes ettekirjutuse taotlemisel.

Teine probleem ilmneb EÕK juures. TsMS § 497¹² lg 1 kohaselt: „Kohus võib avaldaja taotlusel rikkumise tuvastamise ja lõpetamise või edasise rikkumise keelamise kollektiivse esindushagi menetluses kohaldada määrusega esialgset õiguskaitset.“ Seega on EÕK kohaldamine piiratud üksnes ettekirjutustootluse menetlemisele. ÕKV-de kindlaksmääramisel ei ole võimalik EÕK-d taotleda, sest hagita menetluses võib EÕK-d kohaldada üksnes seaduses sätestatud juhul (TsMS § 477¹ lg 1). See tõstatab küsimuse, kuidas tagada kohtumääruse täidetavus olukorras, kus menetluse kestel tekib ettevõtja maksejõuetuse oht. Seetõttu oleks põhjendatud lubada esialgse õiguskaitse taotlemist ka ÕKV-de kindlaksmääramise esindushagi menetluses.

2.2.2. Tarbijate liitumine

Eestis on tarbijate liitumiseks esindushagiga kasutusele võetud hiline *opt-in* mudel. *Opt-in* mudel tähendab sellist lahendust, mille puhul peavad tarbijad astuma aktiivseid samme, et liituda esindatava rühmaga. Tarbijalt nõutav registreerumine võib toimuda kas enne esindushagi kohtusse esitamist (tavaline *opt-in*) või menetluse hilisemas etapis (hiline *opt-in*). Kohtulahendist saavad kasu üksnes need tarbijad, kes on esindushagiga liitunud. *Opt-out*

¹⁷⁸ Sein/Volens, lk 10.

¹⁷⁹ Kollektiivse esindushagi menetluse loomine eelnõu seletuskiri, lk 30.

süsteemi puhul eeldatakse seevastu vaikimisi, et kõik rikkumise tõttu kahjustatud tarbijad kuuluvad rühma juba menetluse algusest peale. Kui tarbija ei taha kohtulahendist kasu saada, peab ta sellest teada andma. Euroopa tarbijakaitseorganisatsioon BEUC soovib tungivalt *opt-out* süsteemi kasutusele võtmist.¹⁸⁰

Euroopa Komisjon on varasemalt soovitanud *opt-in* mudelit ja ka piiriüleste esindushagide puhul on *opt-in* mudeli kasutamine kohustuslik (esindushagide direktiivi pp 45).¹⁸¹ JDM analüüsis on leitud, et Eesti tulevase regulatsiooni kujundamisel tuleks valida *opt-in* mudel, kuna see on kõige paremini haakuv Eesti tsiviilkohtumenetluse üldiste põhimõtetega (menetlusõiguste käsutamise põhimõte ja õigus olla oma kohtuasja asutamise juures).¹⁸² Hilise *opt-in* kasuks räägib eelkõige asjaolu, et tarbijatel on võimalik teha teadlikum otsus menetlusega liitumise kohta siis, kui kohus on rikkumise juba tuvastanud ning tarbijatel on ülevaade ka võimalikust kahju hüvitamise viisist ja ulatusest.¹⁸³

Angloameerika õiguskirjanduses on leitud, et kui klassi liikmed peavad hagiga seotuks olemiseks sellega aktiivselt liituma, ei ole tegemist tõelise klassihagiga, kuna klassi liikmed on sellisel juhul sisuliselt menetlusosalised. Selliseid menetlusliike nimetatakse inglise keeles *permissive joinder device*'ks. Tõelise klassihagi puhul seevastu on puuduvad klassi liikmed menetlusvälised isikud, kelle huve esindab juhtiv hageja.¹⁸⁴

Nii oli näiteks enne 1966. aastat USA-s kahju hüvitamise klassihagide puhul kasutusel *opt-in* mudel. Klassihagide kriitikud on teinud ettepanekuid selle lahenduse juurde naasta. Kriitikud leiavad, et *opt-out* süsteemis saavad paljud isikud klassi liikmeks üksnes seetõttu, et nad ei märka teadet või ei võta aega väljaastumiseks, mis seab kahtluse alla klassihagi legitiimsuse. Vastuargumendina rõhutatakse aga, et *opt-in* nõue vähendaks vältimatult eeskätt väikese väärtusega tarbijanõuete korral klassi suurust, vähendaks seeläbi võimalikke koguhüvitisi ja advokaatide tasusid ning kahandaks advokaatide motivatsiooni klassihagisid üleüldse esitada. Seetõttu on arutelu *opt-in* ja *opt-out* mudeli vahel kahtlemata üks kõige fundamentaalsemaid küsimusi klassihagide regulatsioonis.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Opt-out and Opt-in in collective redress. Why does it matter. BEUC 2022. <https://www.beuc.eu/tools/opt-out-and-opt-collective-redress-why-does-it-matter> (vaadatud 25.03.2026).

¹⁸¹ Komisjoni Soovitus 2013/396/EL, p 20.

¹⁸² Sein/Volens, lk 12.

¹⁸³ *Ibidem*.

¹⁸⁴ Mulheron, R. The Class Action in Common Law Legal Systems: A Comparative Perspective. Oxford: Bloomsbury Publishing Plc 2004, lk 30.

¹⁸⁵ Hensler, lk 476-477.

Julgen väita, et *opt-out* esindushagide puudumine on peamine ja otsustav põhjus, miks Eestis esindushagisid ei esitata. Küll aga ei ole esindushagide esitamine eesmärk omaette, vaid tuleks leida tasakaal tarbijate ja ettevõtjate huvide vahel. *Opt-out* esindushagid võivad kaasa tuua ettevõtjate huvide ebaproportsionaalse kahjustamise, soodustades suuri ja vahel ka pahatahtlikke esindushagisid. USA-s läbi viidud uuringud näitavad seejuures, et tarbijate kasu nendest hagidest on marginaalne.¹⁸⁶ Nendel põhjustel leian, et *opt-out* mudel ei ole sobiv lahendus ettevõtjate ja tarbijate huvide tasakaalu saavutamiseks. Kompromisslahendusena võib tasakaalu leidmiseks olla sobiv hiline *opt-in* mudel.

Hilise *opt-in* mudeli rakendamiseks on Eestis esindushagi menetlus jagatud kahte etappi. Esimest etappi nimetatakse TsMS-s „rikkumise tuvastamise ja lõpetamise või edasise rikkumise keelamise kollektiivse esindushagi menetluseks“. Teist etappi nimetatakse „õiguskaitsevahendite kindlaksmääramise kollektiivse esindushagi menetluseks“. Esimese etapi lõpus teeb kohus määruse, mille sisu reguleerib TsMS § 497¹⁶ lg 2. TsMS § 497¹⁶ lg 1 kohaselt on sellel määruisel vaheotsuse õiguslik tagajärjed. Õiguslikult olemuselt on vaheotsus tuvastusotsus, millega sedastatakse põhiotsuse materiaalõiguslik sisu.¹⁸⁷ Vaheotsus õigusjõud ulatub ainult küsimusele, kuidas peab kohus vaidluse lahendama.¹⁸⁸

Hiline *opt-in* mudel on kasutusele võetud Saksamaa eeskujul.¹⁸⁹ TsMS § 497¹⁶ lõikele 2 analoogne norm sätestatud VDuG § 16 lõikes 2. Eesti ja Saksamaa regulatsioonide vahel esineb siiski oluline erinevus. VDuG reguleerib üksnes kompenseeriva eesmärgiga esindushagi menetlust, samas kui ettekirjutuse menetlust käsitlevad normid sisalduvad UKlaG-s. Seetõttu teeb kohus vahepealse otsuse (saksa keeles *Abhilfegrundurteil*) peaaegu iga kord, kui taotletakse tarbijatele kahju hüvitamist. Vaheotsust ei tehta üksnes juhul, kui nõue oli suunatud konkreetselt nimetatud tarbijatele (VDuG § 16 lg 1).

Vahemääruse tegemine eesmärk on eelkõige vältida tarbetuid kulusid ja ajamahukat tõendamist kahju suuruse üle olukorras, kus hagi võib hiljem nõude eelduste puudumise tõttu jääda rahuldamata.¹⁹⁰ Samas on leitud, et kui vaheotsust ei kohaldata eesmärgipäraselt, siis see pigem

¹⁸⁶ Pincus, lk 5.

¹⁸⁷ Kõve/Järvekülg. TsMSK § 449/ 3.1.a.

¹⁸⁸ *Ibidem*.

¹⁸⁹ Sein/Volens, lk 13-14.

¹⁹⁰ Kõve/Järvekülg. TsMSK § 449/3.1.b.

venitab menetlust ja tekitab lisakulutusi.¹⁹¹ Saksamaa õiguskirjanduses märgitakse, et vahepealse otsuse tegemise eesmärk on võimaldada tarbijate individuaalne tuvastamine menetluse hilisemas etapis, s.o alles siis, kui on vaja kontrollida konkreetse tarbija õigust hüvitisele.¹⁹² Ka USA-s kasutatakse lahendust, mille kohaselt toimub tarbijatele hüvitise jaotamine ehk *claims process* hiljem, pärast kompromissi või kohtulahendi tegemist.¹⁹³

TsMS § 497¹⁶ lg 2 kohaselt peab kohus vahemääruses märkima: „rikkumise hüvitamisel kohaldatava õiguskaitsevahendi ja selle kohaldamise kriteeriumid ning kriteeriumid, millele vastaval tarbijal või andmesubjektil on õigus ühineda individuaalsete õiguskaitsevahendite kindlaksmääramise menetlusega“. Tegemist on mitmetahulise tuvastusotsusega, mille sidumine konkreetse kohtumenetluse asjaoludega võib osutada keeruliseks. Esindushagide soodustamiseks peaks pädevatel üksustel olema selge ja etteaimatav, kuidas ning mida tuleb kohtult sellise vaheotsuse saamiseks taotleda. Kuigi kohus ei ole hagita menetluses seotud avaldaja (pädeva üksuse) taotlusega, peaks pädeval üksusel siiski olema teatav eelaimus taotluse sisust. Vastasel juhul muutub etteaimamatu menetlus pädeva üksuse jaoks ebaatraktiivseks.

Siinkohal võiks taas eeskuju võtta Saksamaalt. VDuG § 15 lg 2 kohaselt peab pädev üksus täpsustama teabe asjaomaste tarbijate nõuete sarnasuse kohta, st sisuliselt piiritlema tarbijate rühma. Näiteks on VZBV Vodafone'i vastu esitatud esindushagis määratlenud rühmana tarbijad, kes sõlmisid Vodafone'iga lepingu enne 1. augustit 2023 ja kelle puhul Vodafone tõstis 2023. aastal ühepoolselt lepingutasusid.¹⁹⁴ VDuG § 15 lg 2 kohaselt kui pädev üksus taotleb hüvitist koondsummana, peab avaldus samuti sisaldama summat, mis makstakse igale tarbijale või summa arvutamise meetodit. Sisuliselt tähendab see, et menetluse esimeses etapis lahendatakse kõik eeldusküsimused ning menetluse teine etapp keskendub eelkõige hüvitiste jaotamisele (sarnane USA *claims process*'ga). Saksamaa õiguskirjanduses on leitud, et selline lahendus kujutab endast sujuvat ja praktiliselt hallatavat menetlusmudelit, mis võtab eeskuju

¹⁹¹ Köve/Järvekülg. TsMSK § 449/ 3.2.4.a.

¹⁹² Gsell/Meller-Hannich, lk 26.

¹⁹³ Alexander, lk 14-15.

¹⁹⁴ Abhilfeantrag und Feststellungsziele. Abhilfeklage und Musterfeststellungsklage gegen Vodafone GmbH, Vodafone Deutschland GmbH.
https://www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Verbraucherrechte/VerbandsklageregisterMusterfeststellungsklage/register/Verbandsklagenregister/Verbandsklagen/Klagen/202403/VRUG_3_2024_node.html (vaadatud 13.04.2026).

ettekirjutuse saamiseks esitatud esindushagide mudelist.¹⁹⁵ Tarbijate osaluse puudumine väldib keerukaid registreerimisprotsesse ja vajadust iga tarbija nõuet individuaalselt hinnata.¹⁹⁶

TsMS-s võiks Saksamaa VDuG ja UKlaG eeskujul selgemalt eristada norme, mis reguleerivad ettekirjutuse saamisele ja ÕKV-de kindlaksmääramisele suunatud esindushagide menetlust. See võimaldaks kohtul teha vahemääruse igal juhul, kui esindushagis taotletakse ÕKV-de kindlaksmääramist. Samuti võiks kohus Saksamaa eeskujul määrata juba vahemääruses kindlaks igale tarbijale makstava summa. Selline lahendus muudaks menetluse ülesehituse selgemaks ja vähendaks hilisema menetlusetapi koormust.

2.2.3. Õiguskaitsevahendite kindlaksmääramise viis

Esindushagide direktiiv seab ÕKV-de kindlaksmääramisele põhiliseks kriteeriumiks, et esindushagi menetluse tulemus peab olema tarbijate jaoks siduv ehk tarbijatel peab olema võimalik saada kohtulahendist ilma, et selleks oleks vaja esitada eraldi hagi (direktiivi art 9 lg 6). Liikmesriikidel on lai otsustusruum selles, kuidas direktiivis ette nähtud tulemuseni jõuda. Eestis reguleerib ÕKV-de kindlaksmääramist TsMS §-d 497¹⁷, 497¹⁸, 497¹⁹ ja 497²¹. Avaldaja peab esitama tarbijatele ÕKV kindlaksmääramiseks vajalikud asjaolud ja tõendid kohtu määratud tähtaja jooksul (TsMS § 497¹⁶ lg-d 3 ja 4). Esitatud asjaolud ja tõendid on oma olemuselt võrreldavad hagi alusega hagimenetluses (TsMS § 363 lg 1 p 2).

Pärast vajalike asjaolude ja tõendite esitamist on kaks varianti: kas sõlmitakse kompromiss (TsMS § 497¹⁸ lg 1) või kohus teeb individuaalsete ÕKV-de kindlaksmääramise määruse (TsMS 497¹⁹ lg 1). Sisunõuded kompromissile ja määrusele on samad.¹⁹⁷ Eelkõige peavad lahendid sisaldama tarbijatele välja mõistetud sooritusi.¹⁹⁸ Seletuskirjas on välja pakutud, et kohtulahend võiks sisaldada hüvitiste tabelit.¹⁹⁹ Kui üks neist kahest variandist on tehtud järgneb omakorda kaks võimalust: kas määrus läheb sundtäitmisele või täidetakse see puudutatud isiku nõusolekul kohtu deposiidi kaudu (TsMS § 497²¹).

JDM analüüsis on välja pakutud alternatiiv nn hüvitiste tabelile: „Teise alternatiivina tuleb näha ette, et kohtul on võimalik ka täitmist ise korraldada, mida ta teeb selliselt, et määrab lahendis

¹⁹⁵ Gsell/Meller-Hannich, lk 20.

¹⁹⁶ *Ibidem*, lk 21.

¹⁹⁷ Sein/Volens, lk 46.

¹⁹⁸ Sein/Volens, lk 47.

¹⁹⁹ Kollektiivse esindushagi menetluse loomine eelnõu seletuskiri, lk 47.

kindlaks koondsumma, mille ettevõtja peab maksma kohtu deposiiti ning seejärel peale selle kohustuse täitmist maksab kohus eraldi määrusega iga menetlusega liitunud tarbijale välja.²⁰⁰ Vastu võetud seadusest tuleneb, et deposiidi kaudu täitmise eelduseks on TsMS §-s 497¹⁸ nimetatud kompromissi või §-s 497¹⁹ nimetatud määruse tegemine. Mõlemas määrukses tuleb kindlaks määrata „menetlusega ühinenud tarbijale või andmesubjektile kindlaksmääratud individuaalne õiguskaitsevahend, sealhulgas rahalise hüvitise suurus või hüvitise suuruse kindlaksmääramiseks vajalik teave, kui see on asjakohane“ (TsMS § 497¹⁸ lg 2 p 3 ja § 497¹⁹ lg 1 p 3). Seega esmalt tuleb välja arvutada kõik individuaalsed hüvitised ja alles seejärel saab need koondsummaks liita. Alternatiivselt võib märkida individuaalsete hüvitiste suuruse kindlaksmääramiseks vajaliku teabe, kuid see teave peab võimaldama kohtumäärust sundtäita (TsMS § 497¹⁹ lg 4 kohaselt on kohtumäärus täitedokument).

Saksamaa õiguskirjanduses on leitud, et igale tarbijale individuaalne hüvitise kindlaksmääramine on sobiv eeskätt lihtsamates asjades, kus tarbijaid on vähe, iga tarbija hüvitis on sama suur ning esitatavad tõendid on sarnased (näiteks lennuhüvitiste puhul).²⁰¹ Keerukamates asjades, kus iga tarbija kahjuhüvitise suurust ei ole võimalik ette kindlaks määrata, ei ole selline lahendus sobiv ning just selleks on ette nähtud koondsumma. Näiteks võib tuua intressinõude, mille puhul on intressimäär kõigi suhtes sama, kuid makstav summa sõltub nii põhisummast kui ka ajavahemikust, mille eest intressi arvestatakse.²⁰² Just seetõttu näeb VDuG § 14 ette kaks alternatiivi pädevale üksusele nõude esitamiseks: ettevõtjalt mõistetakse välja sooritus igale mõjutatud tarbijale või sooritus hinnangulise koondsumma vormis. Koondsumma määratakse kohtu diskretsiooni alusel, võttes arvesse kõiki asjaolusid (VDuG § 19 lg 1).

Seejärel toimub Saksamaal igale üksikule tarbijale hüvitise määramine eraldi menetluses, kus tegutseb haldur (saksa keeles *Sachwalter*). Haldur kontrollib kõiki nõudeid ning hindab, kas need vastavad kohtuotsuses kindlaks määratud tingimustele. Haldur teeb väljamaksed neile tarbijatele, kelle nõue osutub põhjendatuks. Halduri otsustele saavad tarbijad esitada eraldi vastuväiteid (VDuG § 28 lg 2). Vastuväite saamise järel peab haldur asja uuesti läbi vaatama. Kui tarbija või ettevõtja ei ole ka seejärel otsusega rahul, on neil võimalik pöörduda uuesti kohtusse.²⁰³

²⁰⁰ Sein/Volens, lk 50.

²⁰¹ Rott *et al*, lk 50.

²⁰² *Ibidem*, lk 50.

²⁰³ *Ibidem*, lk 52.

JDM analüüsis on leitud, et eraldi täitmist korraldava halduri või muu vahendaja kasutamine oleks Eesti suurust ja tarbijavaidluste lahendamise traditsioone arvestades liiga kulukas ja keeruline.²⁰⁴ Halduri alternatiivina on pakutud välja täitmine kohtu poolt.²⁰⁵ Kohtu kaudu täitmise võimalust on kaalutud ka Saksamaal esitatud ettepanekutes, kuid see lahendus ei osutunud valituks.²⁰⁶ Kuigi vabatahtliku täitmise võimalus läbi kohtu deposiidi on võimalik, siis hinnangulise koondsumma välja mõistmine kohtu deposiiti ei ole kehtiva seaduse järgi võimalik.

USA-s lahendatakse enamik klassihagisid kompromissiga, milles võidakse kokku leppida erinevaid hüvitise jaotamise viise. Enamik kompromisse määrab ainult koondsumma, mis jaotatakse kannatanute vahel proportsionaalselt või muul viisil. Kompromissis määratakse kindlaks koondsumma suurus, selle jaotamise meetod klassi liikmete vahel, tingimused, mille alusel on klassi liikmetel võimalik hüvitisest osa saada, ning klassi liikmete teavitamise kord. Pärast kompromissi kohtu heakskiitmist määratakse tavaliselt haldur, kes korraldab nõuete menetlemise (*claims process*). Haldur tegeleb teavituste ja nõudevormide saatmisega, nõuete vastuvõtmise, kontrollimise ja töötlemisega, iga nõude esitaja hüvitise arvutamisega, maksete tegemisega ning muude haldustoimingutega. Raha väljamaksmiseks on siiski vaja kohtu heakskiitu.²⁰⁷

Eesti lahendus, milles hinnangulise koondsumma kindlaksmääramise võimalus puudub, piirab oluliselt esindushagi praktilist kasutusruumi. Kui esindushagiga on liitunud suur hulk tarbijaid, kujuneb iga üksiku tarbija esitatud tõendite hindamine ja hüvitise suuruse kindlaksmääramine kohtule ja pädevale üksusele äärmiselt mahukaks ülesandeks. Olukorda raskendab veelgi hagita menetluses kohtule kohalduv uurimispõhimõte. Hüvitiste arvutamisel võivad tekkida vead, mis omakorda annavad aluse kohtumääruse edasikaebamiseks pädeva üksuse või ettevõtja poolt (TsMS § 497¹⁹ lg 3).

Leian, et ka Eesti TsMS-s tuleks lubada hüvitise hinnangulist väljamõistmist koondsummana, analoogselt individuaalnõuetega hagimenetluses TsMS § 233 lg 1 alusel. See võimaldaks esindushagisid menetleda kiiremalt, kuna kohus ei peaks iga tarbija nõuet individuaalselt läbi vaatama ja välja arvutama. Selleks tuleks anda kohtule kaalutusvalik, kas teha ÕKV-de kindlaksmääramise määruuses hüvitiste tabel konkreetsete sooritustena või kohustada

²⁰⁴ Sein/Volens, lk 50.

²⁰⁵ *Ibidem*.

²⁰⁶ Bruns, 84.

²⁰⁷ Alexander, lk 14-15.

puudutatud isikut kandma hinnanguline koondsumma kohtu deposiiti. Kohtu deposiidist maksab kohus eraldi määrusega iga menetlusega liitunud tarbijale hüvitise välja, nagu oli algselt välja pakutud JDM analüüsis.²⁰⁸

²⁰⁸ Sein/Volens, lk 50.

KOKKUVÕTE

Kollektiivne esindushagi on kahtlemata oluline mehhanism tarbijate õiguste kaitseks. Mitmes EL liikmesriigis on esindushagisid juba hakatud kasutama, kuid suurem osa kohtuvaidlustest ei ole veel lõplikku lahendust leidnud. Kuigi ka Eestis võeti esindushagide direktiiv üle, on selle praktiline rakendatavus suuresti küsitav. Seetõttu pidasin oluliseks uurida, kas loodud regulatsioon on praktikas tegelikult rakendatav või on tegemist lahendusega, mis sisuliselt toimima ei hakka. Viimasel juhul jääksid Eesti tarbijad masskahju juhtumites ilma olulisest kohtuliku õiguskaitse võimalusest. Seejuures tuleb arvestada ka vajadusega tasakaalustada tarbijate ja ettevõtjate huve ning ennetada esindushagide võimalikku kuritarvitamist, millele USA kogemus on selgelt osutanud.

Töös uuritav õiguslik probleem seisnes selles, et kollektiivse esindushagi regulatsioon ei ole Eestis toimima hakanud, mistõttu võivad tarbijad jääda ilma olulisest õiguskaitse võimalusest. Probleemi lahendamiseks sõnastasin sissejuhatuses kolm uurimisküsimust. Esimeses peatükis käsitlesin esimest alaküsimust ehk võimalikke nõudeid. Esitatavate nõuete järgi saab eristada kahte liiki esindushagisid: ettekirjutuse saamisele suunatud esindushagid ning individuaalsete ÕKV-de kindlaksmääramisele suunatud esindushagid.

Ettekirjutus esindushagide kontekstis tähendab kohustust lõpetada tarbijate kollektiivseid huve kahjustav õigusnormide rikkumine ja hoiduda sellest edaspidi. Eestis võib sellise ettekirjutuse teha riigiasutus haldusmenetluses, kõige lihtsama näitena kohustades ettevõtjat lõpetama mingi tüüptingimuse kasutamise tarbijalepingutes. Teise alternatiivina võib eraõiguslik pädev üksus või ka riigiasutus pöörduda vastava taotlusega maakohtusse. Jõudsin töös järeldusele, et Eesti on võimaldanud ettekirjutuse tegemist riigiasutustele nii haldus- kui ka tsiviilkohtumenetluses. Riigiasutused eelistavad ettekirjutuste tegemisel haldusmenetlust eelkõige kiiruse ja efektiivsuse kaalutlustel. Selline lahendus ei ole õigusvastane ning on otsesõnu lubatud ka esindushagide direktiiviga ja kasutusel mitmes teises liikmesriigis. Küll aga on võimalik ka lahendus, kus järelevalve tarbijakaitsenormide täitmise üle toimub peamiselt tsiviilkohtumenetluses eraõiguslike tarbijaühenduste poolt (selline lahendus on põhiliselt kasutusel näiteks Saksamaal). Esindushagide direktiivi ülevõtmisel on Eestis avardatud võimalusi eraõiguslikule tarbijajärelevalvele, sest uue regulatsiooni kohaselt saavad ettekirjutusi taotleda ka *ad hoc* menetlusse lubatud pädevad üksused ja tarbijaühendused.

Tsiviilkohtumenetluses on ettekirjutusena võimalik taotleda rikkumise tuvastamist, lõpetamist, edasise rikkumise keelamist või parandamisavalduse esitamist. Rikkumise tuvastamine on menetlusõiguslik instituut, mille puhul ei ole erinevalt tuvastushagist vajalik tuvastushuvi põhistamine. Küll aga ei ole võimalik esitada tuvastusnõuet üksinda. Tuvastusnõue tuleb esitada kombineeritult kas mõne muu ettekirjutusenõudega või ÕKV-de kindlaksmääramise nõudega. Rikkumise lõpetamise nõue on sooritusnõue, millega saab kohustada ettevõtjat mingit konkreetset kestvat rikkumist lõpetama. Rikkumise keelamise nõue on suunatud tulevikku ja kestva rikkumise olemasolul saab selle alati esitada koos lõpetamise nõudega. Parandamisavalduse esitamise nõue (inglise keeles *corrective statement*) tähendab, et ettevõtja peab avaldama teate oma senise praktika õigusvastasuse kohta ja/või heastama teate avaldamisega oma varasema rikkumise. Näiteks saab nõuda, et ettevõtja esitaks tarbijatele teabe, mis jäeti neile varem ebaseaduslikult esitamata.

ÕKV-de kindlaksmääramine peab igal juhul toimuma tsiviilkohtumenetluses, haldusmenetlust kasutada ei saa. Taotluses toob pädev üksus kohtu ette tarbijate nõuded, mis tuleb lõppkokkuvõttes individuaalselt kindlaks määrata ja täita. Tarbijate nõuded võivad põhineda nii lepingulistel kui ka lepinguvälistel nõudeõigustel. Kujundusõigusteks olevad ÕKV-d (lepingust taganemine, hinna alandamine, ülesütlemine ja kohustuse täitmisest keeldumine) ei ole sooritusnõude materiaalõiguslikuks aluseks. Lepinguliseks nõudeks võib olla näiteks lennureisi hilinemisega tekitatud kahju hüvitamise nõue. Lepinguväliseks nõudeks võib olla näiteks elektroonilise side lepingus sisaldunud tühise tüüptingimuse alusel makstud raha tagastamise nõue alusetu rikastumise sätete alusel. Teoreetiliselt on tarbijate nõuete ring väga lai: Hollandist on näide ka ebaseadusliku isikuandmete töötlemisega saadud kasu nõudmisest, mida saaks Eestis nõuda rikkumiskondiktsiooni alusel.

Töö teises peatükis käsitlesin teist ja kolmandat alaküsimust ehk seda, millised õiguslikud takistused pidurdavad esindushagide esitamist ja menetlusse võtmist ning milliseid muudatusi oleks vaja teha, et esindushagide regulatsioon hakkaks Eestis toimima. Selleks analüüsisin kehtivaid menetlusreegleid ning püüdsin Saksamaa ja USA võrdluse abil välja tuua, kas analüüsitav menetlusreegel võib osutada takistuseks. Iga menetlusreegli puhul tõin välja ka enda arvates sobiva muudatusettepaneku seaduses või võimaluse korral sobiva viisi menetlusreeglit tõlgendada viisil, mis pigem soodustaks esindushagide esitamist, kuid samal ajal väldiks ka kuritarvitusi.

Esmalt käsitlesin menetluse eeldusi, mis liigsete kitsenduste korral võivad viia esindushagide esitamata jätmiseni, menetluse võtmisest keeldumiseni või läbi vaatamata jätmiseni. Analüüsisin järgmisi eeldusi: menetluse kohaldamisala, kriteeriumid pädevatele üksustele, sama nõude mitmekordse menetlemise keeld, menetluse rahastamisvõimalused ja ÕKV-de kindlaksmääramise esindushagi erieeldused (tarbijate miinimumarv, nõuete sarnasus, menetluse otstarbekus). Ma ei tuvastanud takistust menetluse rahastamisvõimaluste puhul, sest erinevalt mitmes teisest EL riigist on Eestis lubatud advokaadi (või muu lepingulise esindaja) tulemustasu ja ka menetlusvälise rahastaja tulemustasu. Samuti ei tuvastanud ma probleeme tarbijate miinimumarvu, nõuete sarnasuse ega menetluse otstarbekuse kriteeriumide juures, mis on Eestis leebemad kui USA-s või Saksamaal.

Takistuse tuvastasin menetluse kohaldamisala puhul, sest esindushagi saab esitada üksnes tarbijate või andmesubjektide rühma kaitseks. See jätab kohaldamisalast välja näiteks juriidiliste isikute (k.a. väike-ettevõtjate) kaitseks esitatud esindushagid ning teatud juhtudel ei ole ka töötajate kaitseks võimalik esitada esindushagi (juhtudel, kus töötajad ei kvalifitseeru andmesubjektideks). Selles osas erineb Eesti regulatsioon näiteks Saksamaa omast, kus esindushagide direktiiv on üle võetud laiemalt ning esindushagide esitamine on võimaldatud ka väike-ettevõtjate kaitseks. Samuti on USA-s lubatud klassihagid, kus klassi moodustavad juriidilised isikud. Kohaldamisala laiendamiseks võiks seega kaaluda seadusmuudatust, kuigi sellise muudatuse vastuvõtmine ei ole lähitulevikus tõenäoline.

Pädevate üksuste kriteeriumite puhul on Eesti esindushagide direktiivi üle võtnud laiemalt, eesmärgiga soodustada paindlikkust ja esindushagide esitamist. Nii ei ole Eesti kehtestanud pädevatele üksustele mittetulundusliku vormi nõuet ega eelneva tegutsemise nõuet. Samas on pädevatele üksustele kehtestatud teatud bürokraatiakoormus: pädev üksus peab kehtestama mõju vältimise sisekorra, huvide konflikti ennetamise korra ning avalikustama teatud teabe oma veebilehel. Leian, et seda bürokraatiakoormust võiks vähendada, et soodustada *ad hoc* tarbijäuhenduste loomist, eelkõige mittetulunduslikus vormis. Seejuures ei pea ma siiski mõistlikuks, et pädevateks üksusteks võiksid olla advokaadi- või õigusbürood. Huvide konflikti vältimiseks peaks menetlusosaliseks ja menetlusõiguste käsutajaks (s.o avaldajaks) olema üksus, kes on tegelikult huvitatud tarbijate rühma huvide kaitsest.

Olulise probleemkoha tuvastasin paralleelsete menetluste keelus. Sättest tuleneb, et menetluse võetakse see esindushagi, mis esitatakse esimesena (inglise keeles *first-filed approach*). See loob nii kuritarvituste ohu kui ka praktilisi probleeme olukorras, kus mitu pädevat üksust

soovivad samal ajal esitada esindushagi. Näiteks võivad ettevõtjad soodustada enda vastu näilike esindushagide esitamist, et välistada teiste esindushagide menetlusse võtmine. Sellist kuritarvitamise ohtu on täheldatud ka USA praktikas. Nende probleemide vältimiseks tuleks TsMS § 497⁹ lg-s 1 sätestatud keeld kehtetuks tunnistada ning lahendada vastavad olukorrad tavapärase menetluse peatamise regulatsiooni alusel.

Järgmisena keskendusin menetluse kulgu reguleerivatele sätetele. Analüüsisin, kas hagita menetluse valik, tarbijate liitumise mudel (hiline *opt-in*) ning individuaalsete ÕKV-de kindlaksmääramise viis võivad kujutada endast takistusi, mis heidutavad pädevaid üksuseid esindushagisid esitamast. Hagita menetluse valiku puhul järeldasin, et tegemist on põhjendatud lahendusega, sest esindushagide potentsiaalselt ulatuslikku ühiskondlikku mõju arvestades peab kohtul olema menetluses aktiivne roll, et tagada asja sisuliselt õige lahendamine. Kuigi hagita menetluse valik on iseenesest sümpaatne, seisneb peamine probleem selles, et hagita menetluse ei ole üle võetud kõiki vajalikke hagimenetluse elemente. Näiteks ei ole üksnes ettekirjutuse taotlemise korral võimalik nõuda pädevalt üksuselt menetluskulude tagatist, mis võib soodustada regulatsiooni kuritarvitamist. Samuti ei ole üksnes ÕKV-de kindlaksmääramise menetluses võimalik taotleda hagi tagamist, mis võib osutada problemaatiliseks olukorras, kus ettevõtjat ähvardab maksejõuetus. Nimetatud puudused tuleks likvideerida seaduse muutmise teel.

Analüüsid *opt-in* ja *opt-out* mudelite eeliseid, jõudsin järeldusele, et *opt-out* esindushagide puudumine on peamine ja määrav põhjus, miks ei esitata Eestis esindushagisid. Siiski kahjustaks *opt-out* mudeli loomine eaproporsionaalselt ettevõtjate huve, ilma et see annaks tarbijate huvide kaitsele suurt lisaväärtust. Seetõttu võib hilist *opt-in* lahendust pidada sobivaks kompromissiks. Siiski tuleks kaaluda TsMS-s ettekirjutuse ja ÕKV-de kindlaksmääramise esindushagide menetlusnormide selgemat eristamist Saksamaa eeskujul, et tagada õigusselgus.

Viimase olulise kitsaskohana näen hinnangulise koondsumma väljamõistmise võimaluse puudumist. Kuigi alternatiivina sundtäitmisele võib kohus lahendi täita kohtudeposiidi kaudu, eeldab deposiidi kasutamine iga tarbija nõude täpset kindlaksmääramist ulatuses, mis võimaldaks sundtäitmist ning lisaks puudutatud isiku ehk ettevõtja nõusolekut. Selline lahendus ei ole sobiv keerukamates esindushagi asjades, eriti juhtudel, kui iga tarbijale välja mõistetav rahasumma on erinev. Esindushagide menetluse lihtsustamiseks ja kiirendamiseks tuleks seetõttu luua võimalus välja mõista hinnanguline koondsumma kohtu deposiiti ka ilma ettevõtja

nõusolekuta. Alles seejärel arvutatakse igale tarbijale välja individuaalne sooritus, mille saaks välja maksta eraldi kohtumääruse alusel.

Töö tulemusena leidis kinnitust, et esindushagides esitatavate nõuete ring on potentsiaalselt väga lai. Küll aga esineb esindushagide menetlusreeglites olulisi kitsaskohti, mis ühelt poolt võivad esindushagide esitamist takistada, kuid teiselt poolt võimaldavad ka kuritarvitusi. Töö tulemusena tuvastasin need kitsaskohad ning esitasin ettepanekud nende lahendamiseks iga teise peatüki alapeatüki lõpus.

CHALLENGES IN THE LITIGATION OF A REPRESENTATIVE ACTION

Abstract

Until recently, the Estonian legal system did not contain a legal mechanism comparable to class actions in the United States (US) that would enable collective court proceedings. However, on 1. January 2025, a similar mechanism to class actions was introduced into Estonian law through European Union (EU) law under the designation collective representative action. This reform implemented EU directive 2020/1828 on representative actions for the protection of the collective interests of consumers (hereinafter representative actions directive). The new regulation allows qualified entities, namely administrative authorities or private consumer organisations, to bring a representative action against a trader before a court, seeking either injunctive measures or redress measures. In transposing the representative actions directive, Estonia adopted an opt-in model, under which each consumer must expressly indicate their intention to benefit from the final decision. The court then awards each consumer who has joined the proceedings a specific remedy.

Although Estonia has transposed the representative actions directive, no representative actions have been filed under the new regulation for more than a year. One possible explanation for this is the lack of awareness of what types of claims may be brought as representative actions. Another reason may lie in bottlenecks in the procedural rules, which either hinder the filing of representative actions or prevent them from being resolved within a reasonable time. For example, it has been found in German literature that excessively high requirements for the admissibility of representative actions, the limited scope of application, the restriction of the circle of entities qualified to bring an action, and the insufficient financial resources of the qualified entities have proved to be massive obstacles to such proceedings.²⁰⁹ As a result of these bottlenecks, representative actions may remain unfiled, the objectives of the mechanism may go unrealised, and damage suffered by consumers may remain uncompensated.

This constitutes a legal problem that may have serious adverse consequences for the legal protection of consumers. The problem is illustrated by the Dieselgate scandal, which was a major factor behind the adoption of the representative actions directive. The Dieselgate case involved the car manufacturer Volkswagen selling 11 million diesel cars around the world that

²⁰⁹ Gsell/Meller-Hannich, page 15.

were equipped with a prohibited software solution.²¹⁰ Although more affected vehicles were sold in the EU than in the United States, EU consumers received significantly lower compensation, or no compensation at all.²¹¹ In order to avoid a situation in which Estonian consumers are likewise deprived of effective legal protection in similar mass harm cases, it is necessary to ensure that the representative action procedure functions effectively within the Estonian legal system. On the basis of the problem under examination, this thesis addresses three research questions: (1) What claims may be brought by way of a representative action? (2) What legal obstacles hinder the bringing and admissibility of representative actions? (3) What changes are necessary to make the regulation of representative actions function in Estonia?

To answer the research questions, this thesis uses legal dogmatics and comparative analysis, analysing the content of the applicable legal norms on the basis of legal texts and case law. The first chapter provides an overview of the nature of representative actions and the types of claims that may be brought in such proceedings. For this purpose, it examines the relevant provisions of the Code of Civil Procedure (hereinafter CCP), their relationship with substantive law, and the representative actions directive. In order to illustrate the content and practical operation of these rules, the chapter also analyses foreign case law. The aim of the first chapter is to generate new legal knowledge on the types of claims that may be pursued through representative actions in Estonia.

Based on the claims brought, two types of representative actions may be distinguished: injunctive and remedial actions. Injunctive relief means an obligation to cease a practice that constitutes an infringement harming the collective interests of consumers and to refrain from such practice in the future. In Estonia, such an order may be issued by a public authority in administrative proceedings, for example by requiring a trader to cease using an unfair standard term in consumer contracts. Alternatively, a private qualified entity or a public authority may bring the matter in civil proceedings. In practice, public authorities prefer administrative proceedings when seeking injunctive relief, primarily for reasons of speed and efficiency. By transposing the representative actions directive, Estonia has expanded the possibilities for private enforcement of consumer protection rules, as the new regulation has substantially lowered the criteria for private qualified entities.

²¹⁰ Five Years of Dieselgate: A Bitter Anniversary, page 3.

²¹¹ *Ibidem*, page 3.

In civil proceedings, injunctive relief may take the form of an order establishing the infringement, requiring the cessation of the infringement, the prohibition of further infringements, and/or the submission of a corrective statement. The establishment of an infringement is a procedural mechanism which, unlike an action for a declaratory judgment, does not require the substantiation of a legal interest in obtaining declaratory relief. However, a declaratory claim cannot be submitted on its own. It must be submitted in combination with another injunction claim or with a claim for the determination of remedies. A claim for cessation may be used to bring an ongoing infringement to an end. A claim prohibiting further infringement is directed at future conduct and, where the infringement is ongoing, may always be brought together with a claim for cessation. The requirement to submit a corrective statement means that the trader must publish a notice acknowledging the unlawfulness of its previous practice and/or remedy the earlier infringement by means of such publication. For example, a trader may be required to provide consumers with information that had previously been unlawfully withheld from them.

Remedial representative actions may be brought only in civil proceedings, administrative proceedings cannot be used for remedial actions. In remedial proceedings, the qualified entity brings before the court the claims of consumers, which must ultimately be individually determined and enforced. Consumer claims may be based on both contractual and non-contractual grounds. A contractual claim may arise, for example, from damage caused by a flight delay. A non-contractual claim may arise, for example, from the restitution of money paid on the basis of a void standard term included in an electronic communications contract under the rules on unjust enrichment.

In the second chapter of the thesis, I analysed the admissibility of representative actions and the provisions of the CCP regulating the course of the proceedings. The analysis seeks to answer whether these rules may constitute obstacles to the conduct of representative actions and, if so, whether and to what extent they should be amended. For this purpose, I examined the current procedural framework and, through comparison with German and US law, assessed whether the existing rules may hinder the bringing and effective conduct of representative actions. In relation to each procedural rule, I also proposed either a legislative amendment that I consider appropriate or, where possible, an interpretation that would facilitate the bringing of representative actions while at the same time preventing abuse.

First, I examined the procedural prerequisites which, if formulated too restrictively, may result in representative actions not being filed, not being admitted, or being dismissed. I identified a

bottleneck in the scope of application of the procedure (§ 497¹(1) of the CCP), because a representative action may be brought only for the protection of consumers or a group of data subjects. This excludes, for example, representative actions brought to protect legal persons, including small businesses. In some cases, it also excludes representative actions for the protection of employees where they do not qualify as data subjects. An amendment to the law could therefore be considered to extend the scope of application, although the adoption of such an amendment is not likely in the near future.

Regarding the requirements for qualified entities (§ 497⁴(2) of the CCP), Estonia has transposed the representative actions directive more broadly, with the aim of promoting flexibility and encouraging the bringing of representative actions. Estonia has therefore not imposed a non-profit form requirement or a requirement of prior activity for qualified entities. At the same time, a formal bureaucratic burden remains. A qualified entity must establish internal rules for avoiding undue influence, adopt procedures for preventing conflicts of interest, and disclose certain information on its website (§ 497⁴(1)(3) and (4) of the CCP). In my view, this bureaucratic burden could be reduced in order to encourage the establishment of *ad hoc* consumer associations, particularly in non-profit form. In my view, it would not be appropriate for law firms to act as qualified entities. In order to avoid conflicts of interest, the party to the proceedings and the holder of procedural rights should be an entity genuinely committed to the protection of the consumer group's interests.

I also identified an important bottleneck in the prohibition of parallel proceedings (§ 497⁹(1) of the CCP). Under this provision, the representative action that is filed first is to be admitted to proceedings. This first-filed approach creates both a risk of abuse and practical difficulties where several qualified entities wish to bring a representative action at the same time. For example, traders may facilitate the filing of fictitious representative actions against themselves in order to block the admission of other representative actions. A similar risk of abuse has also been observed in US practice. In order to avoid these problems, § 497⁹(1) of the CCP should be repealed.

Next, I examined the provisions governing the conduct of the proceedings and analysed whether the choice of action-by-petition proceedings, the opt-in model, and the way of determination of individual remedies may hinder the resolution of representative actions within a reasonable time. I concluded that the choice of action-by-petition proceedings is justified, given the potentially far-reaching social impact of representative actions and the corresponding need for

an active judicial role. The main bottleneck lies in the fact that not all necessary elements of action proceedings have been incorporated into representative action proceedings. For example, where injunctive relief is sought, security for procedural costs cannot be required from a qualified entity, which may facilitate abuse (§ 497¹⁴ of the CCP). Likewise, in proceedings seeking remedial relief, interim relief is unavailable, which may be problematic where the trader risks insolvency (§ 497¹²(1) of the CCP). These shortcomings should be addressed through legislative amendment.

Analysing the advantages of the opt-in and opt-out models, I came to the conclusion that the absence of opt-out representative actions is the main and decisive reason why representative actions are not filed in Estonia. However, the introduction of an opt-out model would disproportionately harm the interests of businesses without providing sufficient added value for the protection of consumers' interests. A late opt-in solution may therefore be regarded as a suitable compromise.

As the final important bottleneck, I identified the absence of the possibility to award an estimated aggregate amount. Although the court may enforce a decision by means of a court deposit, the use of such a deposit presupposes the precise determination of each consumer's claim to an extent that would allow for compulsory enforcement, as well as the consent of the trader (§ 497²¹(1) of the CCP). Such a solution is not suitable in more complex representative action cases, especially where the amount awarded to each consumer differs. Therefore, in order to expedite representative action proceedings, it should be possible to order the payment of an estimated aggregate amount into court deposit even without the traders consent. Only thereafter would the individual amount due to each consumer be calculated and paid on the basis of a separate court order.

The study confirmed that the range of claims that may be brought in representative actions is potentially very broad. However, the procedural rules governing representative actions contain significant bottlenecks which, on the one hand, may hinder the proceedings and, on the other hand, may also allow for abuse. The study identifies these challenges and sets out corresponding amendment proposals at the end of each subchapter

LÜHENDID

BGH	<i>Bundesgerichtshof</i> (Saksamaa Liidukohus)
EK	Euroopa Kohus
EÕK	Esialgne õiguskaitse
FCRP	<i>Federal Rules of Civil Procedure</i> (föderaalsed tsiviilkohtumenetluse reeglid)
JDM	Justiis- ja Digiministeerium
OLG	<i>Oberlandesgericht</i> (kõrgeim regionaalkohus)
RKHK	Riigikohtu halduskolleegium
RKTK	Riigikohtu tsiviilkolleegium
SBP	<i>Stichting Bescherming Privacybelangen</i> (privaatsushuvide kaitse sihtasutus)
TsMSK	Tsiviilkohtumenetluse seadustiku kommenteeritud väljaanne
TTJA	Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet
UKlaG	<i>Unterlassungsklagengesetz</i> (ettekirjutuste seadus)
VDuG	<i>Verbraucherrehtedurchsetzungsgesetz</i> (tarbijaõiguste jõustamise seadus)
VZBV	<i>Verbraucherzentrale Bundesverband</i> (tarbijaõustamiskeskuste föderaalne liit)
ÕKV	Õiguskaitsevahend

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Adkins, B. L. Class Action Lawsuits: An Introduction. Washington, DC: Congressional Research Service. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12763> (vaadatud 08.02.2026).
2. Alexander, J.C. An Introduction to Class Action Procedure in the United States. Presented Conference: Debates over Group Litigation in Comparative Perspective. Geneva 2000. <https://law.stanford.edu/publications/an-introduction-to-class-action-procedure-in-the-united-states/> (vaadatud 08.02.2026).
3. Bruns, A. Rechtsgutachten Umsetzung der EU-Verbandsklagerichtlinie in deutsches Recht. Freiburg: 2021. <https://www.gdv.de/resource/blob/71522/dc65ef7b610a1d1c5c9c769d3f82aa1f/gutachten-verbandsklagerecht-download-data.pdf> (vaadatud 15.04.2026).
4. Coffee, J.C. Corruption of the Class Action: The New Technology of Collusion, 80 Cornell L. Rev. 851 (1995) <http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol80/iss4/4> (vaadatud 09.02.2026).
5. Coffee, J.C. The Regulation of Entrepreneurial Litigation: Balancing Fairness and Efficiency in the Large Class Action. The University of Chicago Law Review, 1987, Vol. 54, No. 3.
6. Consumer Fin. Protection Bureau, Arbitration Study: Report to Congress 2015, https://files.consumerfinance.gov/f/201503_cfpb_arbitration-study-report-to-congress-2015.pdf (vaadatud 09.02.2026).
7. ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf (vaadatud 09.02.2026).
8. Five Years of Dieselgate: A Bitter Anniversary. BEUC 2020 https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/beuc-x-2020-081_five_years_of_dieselgate_a_bitter_anniversary_report.pdf (vaadatud 23.03.2026).
9. Funding of collective redress Financing options in the EU and beyond. BEUC 2022. https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/BEUC-X-2022-116_Funding_of_collective_redress.pdf (vaadatud 09.02.2026).
10. Ginter, C., Liiv, E. Collective Litigation in Europe: Law and Practice. Juris Publishing LLC 2025.
11. Gsell, B., Meller-Hannich, C. Die Umsetzung der neuen Verbandsklagerichtlinie. Gutachten über die Umsetzung der europäischen Richtlinie über Verbandsklagen zum

- Schutz der Kollektivinteressen der Verbraucher (RL (EU) 2020/1828) ins deutsche Recht. Berlin: VZBV 2021.
12. Halfmeier, A., Rott, P. Reform of the Injunctions Directive and Compensation for Consumers. BEUC 2018. https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/beuc-x-2018-022_reform_of_the_injunctions_directive_and_compensation_for_consumers.pdf (vaadatud 09.02.2026).
 13. Hensler, D. R., et al. Class Action Dilemmas: Pursuing Public Goals for Private Gain. 1st ed. RAND Corporation 2000.
 14. Justice unchained, BEUC's view on third party litigation funding for collective redress. BEUC 2024. https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/BEUC-X-2024-091_Third_Party_Litigation_Funding.pdf (vaadatud 09.02.2026).
 15. Jüriöö, H. Euroopa Liidu määruste vahetu ja ühetaolise rakendamise probleemid Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse nr 261/2004 näitel. Magistritöö. Tartu: TÜ õigusteaduskond 2016.
 16. Kasekivi, G. Kollektiivhagi ja selle võimalikkusest Eesti õiguskorras, Magistritöö. Tallinn: TÜ õigusteaduskond 2012.
 17. Komisjoni Soovitus, 11. juuni 2013, ühiste põhimõtete kohta, mida kohaldatakse liikmesriikide keelava iseloomuga ja kahju hüvitamisele suunatud kollektiivsete õiguskaitsevahendite suhtes ELi õigusest tulenevate õiguste rikkumise puhul (2013/396/EL).
 18. Kõve, V. *et al.* Tsiviilasjade kohtuväliste vaidluste lahendamise põhiseaduspärasuse analüüs. Justiis- ja Digiministerium 2025. <https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2025-06/Tsiviilasjade%20kohtuväliste%20vaidluste%20lahendamise%20põhiseaduspärasuse%20analüüs.pdf> (vaadatud 09.02.2026).
 19. Kõve, V. *et al.* (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.
 20. Kõve, V. *et al.* (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.
 21. Kõve, V. *et al.* (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2018.
 22. Martson, K. Esindushagide direktiivi ettepanek ja sellest tulenev vajadus Eesti õiguse muutmiseks. Magistritöö. Tallinn: TÜ õigusteaduskond 2019.
 23. Maksing, M. Lühidalt, konkreetselt ja selgelt: tsiviilasja kohtulahendi resolutsiooni sõnastamisest. *Juridica* 2019/4.

24. Maksing, M. Sooritusnõude lahendamine tsiviilasja kohtulahendi resolutsioonis. *Juridica* 2020/4.
25. Mulheron, R. *The Class Action in Common Law Legal Systems: A Comparative Perspective*. Oxford: Bloomsbury Publishing Plc 2004.
26. Muudatusettepanekute loetelu tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kollektiivse esindushagi menetluse loomine) eelnõu juurde. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/84bb9880-642b-4e38-95bd-ec03ec23eddb/tsiviilkohtumenetluse-seadustiku-ja-teiste-seaduste-muutmise-seadus-kollektiivse-esindushagi-menetluse-loomine/> (vaadatud 09.02.2026).
27. Pincus, A.J. *Unstable Foundation: Our Broken Class Action System and How to Fix It*. Washington, D.C.: U.S. Chamber Institute for Legal Reform 2017. https://instituteforlegalreform.com/wp-content/uploads/2020/10/UnstableFoundation_Web.pdf (vaadatud 09.02.2026).
28. Report of the Fitness Check of Consumer and Marketing Law and of the Evaluation of the Consumer Rights Directive. European Commission 2017. https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=44639 (vaadatud 14.04.2026)
29. Riigikohtunike Indrek Koolmeistri ja Villu Kõve eriarvamus kohtuasjas nr 3-3-1-42-14. <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-3-1-42-14> (vaadatud 13.04.2026).
30. Rott, P. *et al.* Comparative Legal Study on Procedural Rules and their Impact on Collective Redress Actions in Europe. BEUC 2025. https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/BEUC-X-2025-026_Study_Procedural_Rules_Impact_on_Collective_Redress_in_EU.pdf (vaadatud 09.02.2026).
31. Rott, P. BaFin – Verzahnung zwischen zivilrechtlichem und behördlichem Verbraucherschutz. VZBV 2023. https://www.vzbv.de/sites/default/files/2023-06/FIN-23-05-08_vzbv_Gutachten_BaFin-Reform.pdf (vaadatud 25.03.2026).
32. Sahtel, M. Kollektiivhagi tarbijate kollektiivsete huvide kaitseks, Bakalaureusetöö. Tartu: TÜ õigusteaduskond 2010.
33. Sein, K., Volens, U. Euroopa Liidu esindushagide direktiivi Eesti õigusesse ülevõtmine analüüs. Justiitsministeerium 2022.
34. Seletuskiri tarbijakaitse seaduse eelnõu juurde 37 SE. Riigikogu 2015. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/523b11ef-443a-421c-ad77-12afca358c06/> (vaadatud 09.02.2026).
35. Seletuskiri eelnõule Tarbijakaitse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 103 SE. Riigikogu 2019.

- <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4495218b-e81c-462e-abc8-9afbb07eaa57> (vaadatud 09.02.2026).
36. Seletuskiri tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kollektiivse esindushagi menetluse loomine) eelnõule. Riigikogu 2023. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/84bb9880-642b-4e38-95bd-ec03ec23eddb/tsiviilkohtumenetluse-seadustiku-ja-teiste-seaduste-muutmise-seadus-kollektiivse-esindushagi-menetluse-loomine/> (vaadatud 09.02.2026).
37. Shepherd, J. M. An Empirical Survey of No-Injury Class Actions. – Emory Legal Studies Research Paper No. 16-402. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2726905> (vaadatud 26.03.2026).
38. Straetmans, G., Vereecken, J. Recent developments in private and public enforcement of EU consumer law: which way forward? – Public and private in contemporary societies. Rooma: RomaTre Press 2024. <https://repository.uantwerpen.be/docman/irua/d0dacemotoM66> (vaadatud 25.03.2026).
39. Study for the Fitness Check of EU Consumer and Marketing Law. Final report Part 3 – Country reporting. Brussels: Civic Consulting 2017. <http://repository.essex.ac.uk/23121/1/Fitn4ess%20Check%20country%20report.pdf> (vaadatud 09.04.2026).
40. Varul, P. *et al.* (koost). Võlaõigusseadus IV. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2020.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

41. Advokatuuriseadus. RT I, 14.03.2025, 4.
42. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I, 03.04.2025, 2.
43. Tarbijakaitse seadus. RT I, 19.03.2015, 57.
44. Tarbijakaitse seadus. RT I, 08.07.2025, 32.
45. Lennundusseadus. RT I, 13.03.2019, 13.
46. Lennundusseadus. RT I, 30.12.2025, 23.
47. Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. RT I, 07.01.2026, 20.
48. Majandus- ja tööstusministri määrus nr 40. Kollektiivse esindushagi esitamiseks pädevate üksuste nimetamine. RT I, 03.01.2025, 10.
49. Euroopa Liidu toimimise leping (13. detsember 2007) konsolideeritud versioon. – ELT C 202, 7.6.2016, lk 47–360.

50. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2020/1828, 25.11.2020, mis käsitleb tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise esindushagisid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2009/22/EÜ. ELT L 409, 4.12.2020, lk 1–27.
51. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/22/EÜ, 23. aprill 2009, tarbijate huve kaitsvate ettekirjutuste kohta. ELT L 110, 1.5.2009, lk 30–36.
52. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus). ELT L 119, 4.5.2016, pp. 1–88.
53. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Määrus (EÜ) nr 715/2007, 20. juuni 2007, mis käsitleb mootorsõidukite tüübikinnitust seoses väikeste sõiduautode ja kommertsveokite (Euro 5 ja Euro 6) heitmetega ning sõidukite remondi- ja hooldusteabe kättesaadavust. ELT L 171, 29.6.2007, lk 1–16.
54. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Määrus (EL) 2022/1925, 14. september 2022, mis käsitleb konkurentsile avatud ja õiglaseid turge digisektoris ning millega muudetakse direktiive (EL) 2019/1937 ja (EL) 2020/1828 (digiturgude määrus). ELT L 265, 12.10.2022, lk 1–6.
55. Verbraucherrechtgedurchsetzungsgesetz vom 8. Oktober 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 272, S. 2), das durch Artikel 5 des Gesetzes vom 16. Juli 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 240) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/vdug/> (27.04.2026).
56. Unterlassungsklagengesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 27. August 2002 (BGBl. I S. 3422, 4346), das zuletzt durch Artikel 62 des Gesetzes vom 4. Februar 2026 (BGBl. 2026 I Nr. 33) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/uklag/> (27.04.2026).
57. Federal Rules of Civil Procedure. U.S. Government Publishing Office, Washington: 2025. <https://www.uscourts.gov/file/78323/download> (vaadatud 02.04.2026).

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

58. RKTko 3-2-1-135-15.
59. RKHko 3-3-1-42-14.
60. RKTko 3-2-1-152-09.
61. RKTko 3-2-1-4-06.
62. RKTko 3-2-1-127-10.
63. RKTm 3-2-1-155-13.

64. RKTkm 3-2-1-51-10.
65. RKTkm 3-2-1-112-09.
66. EKo C-40/08, *Asturcom Telecomunicaciones SL v Cristina Rodriguez Nogueira*,
ECLI:EU:C:2009:615.
67. EKo C-693/18. *CLCV and Others: defeat device on diesel engines*.
ECLI:EU:C:2020:1040.
68. EKo C-253/23. *ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfalen GmbH v Land Nordrhein-Westfalen*. ECLI:EU:C:2025:40.
69. OLG Hamm – I-12 VKI 1/23.
https://www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Verbraucherrechte/VerbandsklageregisterMusterfeststellungsklagenregister/Verbandsklagenregister/Verbandsklagen/Klagen/202403/VRUG_3_2024_node.html (kohtumenetlus pooleli) (vaadatud 09.02.2026).
70. OLG Hamburg – 11 VKI 1/24.
https://www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Verbraucherrechte/VerbandsklageregisterMusterfeststellungsklagenregister/Verbandsklagenregister/Verbandsklagen/Klagen/202502/VRUG_2_2025_node.html (kohtumenetlus pooleli) (vaadatud 09.02.2026).
71. Bundesgerichtshof (BGH) – VI ZR 10/24.
72. OLG Köln – 15 UKI 2/25.
https://nrwe.justiz.nrw.de/olgs/koeln/j2025/15_UKI_2_25_Urteil_20250523.html
(vaadatud 09.02.2026).
73. OLG Schleswig-Holsteinisches – 6 UKI 3/25. <https://www.gesetzerechtsprechung.sh.juris.de/bssh/document/NJRE001616802> (vaadatud 08.02.2026).
74. Rechtbank Amsterdam – HA ZA 24-1; HA ZA 24-54.
<https://stichtingbeschermingprivacybelangen.com/wp-content/uploads/20250115-Judgment-EN-DMS5267-763187569-46123-002.pdf> (kohtumenetlus pooleli) (vaadatud 09.02.2026).
75. United States District Court for the District of Columbia. *United States v. Philip Morris USA Inc*, 9 F. Supp. 2d 1 (D.D.C. 2006).
76. United States District Court Eastern District of New York. *Payment Card Interchange Fee and Merchant Discount Antitrust Litigation*. 86 F.Supp. 2d 207, 213 (E.D.N.Y. 2013).
77. Supreme Court of United States, *Marek v. Lane*, 134 S. Ct. 8, 8 (2013).
78. Supreme Court of United States, *Wal-Mart Stores, Inc. v. Dukes*, 564 U.S. 338 (2011).

KASUTATUD MUUD ALLIKAD

79. Abhilfeantrag und Feststellungsziele. Abhilfeklage und Musterfeststellungsklage gegen Vodafone GmbH, Vodafone Deutschland GmbH.
https://www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Verbraucherrechte/VerbandsklageregisterMusterfeststellungsklagenregister/Verbandsklagenregister/Verbandsklagen/Klagen/202403/VRUG_3_2024_node.html (vaadatud 13.04.2026).
80. Advokaadibüroo Hedman Partners & Co OÜ. Kollektiivse esindushagi esitamiseks pädev üksus. <https://adr.rik.ee/mkm/dokument/18330902> (vaadatud 26.03.2026).
81. Cornell Law School Legal Information Institute. “cy pres doctrine”
https://www.law.cornell.edu/wex/cy_pres_doctrine (vaadatud 09.02.2026).
82. Ehitusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (riigikaitseliste ehitiste planeerimise ja ehitamise kiirendamine) eelnõu seletuskiri. Eelnõu toimiku number: 25-1346. <https://eelroud.valitsus.ee/main#ExqXfls4> (vaadatud 26.03.2026).
83. First EU collective redress mechanism to protect consumers. European Parliament 2018.
<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20181205IPR21088/first-eu-collective-redress-mechanism-to-protect-consumers> (vaadatud 23.03.2026).
84. Flagito OÜ kasutustingimused. <https://flagito.eu/kasutustingimused/> (vaadatud 23.03.2026).
85. Lennuabi OÜ kasutustingimused. <https://www.lennuabi.com/ee/kasutustingimused/> (vaadatud 23.03.2026).
86. Opt-out and Opt-in in collective redress. Why does it matter. BEUC 2022.
<https://www.beuc.eu/tools/opt-out-and-opt-collective-redress-why-does-it-matter> (vaadatud 25.03.2026).
87. Minister: 2.8 million German cars in VW fix. Deutsche Welle 2015.
<https://www.dw.com/en/germanys-dobrindt-28-million-cars-in-germany-affected-in-vw-scandal/a-18741890#:~:text=Minister:%202.8%20million%20German%20cars%20in%20VW%20fix> (vaadatud 13.04.2026).
88. Pilving, I. Riigikaitse "kiirtee" kohtusüsteemis võib olla viga. ERR 17.12.2025.
<https://www.err.ee/1609888078/ivo-pilving-riigikaitse-kiirtee-kohtususteemis-voib-olla-viga> (vaadatud 26.03.2026).
89. Stichting Bescherming Privacybelangen. Sign Up to Join the Action.
<https://stichtingbeschermingprivacybelangen.com/en/sign-up/> (vaadatud 09.02.2026).

90. Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti ohuprognosi kinnitamine. TTJA 2022.
<https://www.ttja.ee/sites/default/files/documents/2023-01/TTJA%20ohuprognosi%20kinnitamine.pdf> (vaadatud 09.02.2026).
91. TTJA tuvastas ettevõtete sotsiaalmeediakontodel hulgaliselt rikkumisi. TTJA 2021.
<https://www.ttja.ee/uudised/ttja-tuvastas-ettevotete-sotsiaalmeediakontodel-hulgaliselt-rikkumisi> (vaadatud 09.02.2026).
92. Verbandsklageregister.https://www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Verbraucherrechte/VerbandsklageregisterMusterfeststellungsklagenregister/Verbandsklagenregister/Verbandsklagen/Verbandsklagen_node.html (vaadatud 26.03.2026).
93. Õigusbüroo HUGO legal. Päring kollektiivse esindushagi pädeva asutuse teemal.
<https://adr.rik.ee/mkm/dokument/17126332> (vaadatud 26.03.2026).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Paul Kaasik ,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Kollektiivse esindushagi menetluse kitsaskohad ,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on Villu Kõve ,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Paul Kaasik
29.04.2026